

“СНОС”

(5-бетте)

Космосту
өздөштүрүү кыял
эмес... Зарылчылык

(8-9-беттерде)

Армангуу
Акжолтой
баяны

(11-бетте)

Жалпы улуттук гезит

Кыргыз Туусу

1924-жылы 7-ноябрда негизделген. Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин басылмасы № 28 (24898) 2025-жылдын 15-апрели

Конуш жайлуу болсун!

Элди турак жай менен камсыз кылуу — өлкө бийлигинин башкы максаттарынын бири. Кыргызстан боюнча үй куруу иштери кызуу жүрүп жаткан кези. Президент Садыр Жапаров Бишкек шаарынын Чыңгыз Айтматов көчөсүндөгү Мамлекеттик ипотекалык компания тарабынан курулган турак жай комплексинин салтанаттуу ачылышына катышты.

Мамлекеттик турак жай саясатынын алкагындагы «Менин үйүм» программасынын кезектеги натыйжасы катары Чыңгыз Айтматов көчөсүндөгү 612 батирлүү заманбап үй салтанаттуу кырдаалда тургундарга тапшырылды. Курулган 18 кабаттуу комплекс жалпысынан 6 блоктон турат. Газ, суу жана канализация борбордук тармактары-

на толук туташтырылган. Жылытуу системасы өзүнчө автономдуу отканадан камсыздалат, ал эми электр энергиясы турак жай аймагындагы өзүнчө трансформатордук подстанция аркылуу берилет.

Садыр Жапаров он миңдеген жарандарыбыз илгери үмүт менен кезекке туруп, үйлүү-жайлуу болсом деп зарыгып

күтүп турганын, алардын үмүт-тилектерин аткарганга мамлекетибиздин күчү жетерин, өлкөдө биримдик жана тынчтык болуп турса, бул программаны ишке ашыруу мындан ары дагы улантыларын айтты. Ал жакынкы күндөрү борборубуздун Маликов көчөсүндөгү 600гө жакын батир жана ошондой эле Жалал-Абад шаарында салынган 1,5 миң батир кезекте

турган жарандарыбызга тапшырыларын кошумчалады.

«Мен турак-жайга муктаж ар бир адам үйлүү болсо деп кыялданам. Үйлүү болсо кубанам! Бара-бара андай жарандарыбыздын баарын үй менен камсыз кылууга жетишебиз», — деди Президент.

(Уландысы 2-бетте)

«Кыргыз Туусу»

гезитине чыккан макалалар, күндөлүк жаңылыктар, видеолор, жарнамалык материалдар менен

«kyrgyztuusu.kg» сайтынан жана

тармактарынан тааныша аласыздар.

«Кыргыз Туусу»

гезитине жазылдыңызбы?..

Учурда «Кыргыз Туусу» гезитине 2025-жылдын I жарым жылдыгына жазылуу «Кыргызпочтасы» мамлекеттик ишканасынын бардык почта түйүндөрүндө жүргүзүлүп жатат.

Жазылуунун баасы почта кызматын кошкондо 6 айга:

— которуу жолу менен 1686 сом 72 тыйын;
— накталай төлөө жолу менен 1686 сом 72 тыйын.

Индекс: 68416

● Президенттин иш күндөлүгү

(Башталышы 1-бетте)

Конуш жайлуу болсун!

Ал ошондой эле бүгүнкү күндө Мамлекеттик ипотекалык компаниянын уставдык капиталы 80 миллиард сомдон ашканын, бул аны Кыргызстандагы мындай ири капиталы бар жападан жалгыз мамлекеттик ишканага айлантканын белгиледи. Мамлекет башчысы билдиргендей, жакынкы келечекте компания өз алдынча каржылоого өтүүнү жана өлкөнүн турак-жай фондун дагы да кеңейтүүнү максат кылууда.

Салтанатта Президент МИК шарттары тууралуу кеңири айтып берип, алардын ишинин ачык-айкындыгын баса көрсөттү. Кезектерди онлайн режиминде көзөмөлдөп турса болот, кезекте турган жарандарга маалымат жеткиликтүү. Акча каражаттары электрондук көзөмөлдө турат, бул уурдоолорго жол бербейт. «Эч ким эч нерсе уурдай албайт. Уурдаса дароо көрүнүп калат жана уурдаганын эселеп кайтарууга милдеттүү болот», — деп белгиледи мамлекет башчы. Президент бул турак жай комплексиндеги бөлүштүрүү тууралуу төмөнкү жагдайларга токтолду:

— кезекте турган жарандардын жарымы алдын ала төлөмү жок 25 жылдык мөөнөткө батирлерди алышты. Экинчи жарымы — алдын ала 50 пайызын төлөп, калган суммасын 10-15 жылдын ичинде төлөө шарты менен алгандар.

МИКте турак жай менен камсыз кылуунун бир нече программасы бар. Мурда бир эле вариант бар болчу: алдын ала 30 пайызын төлөө, калган суммасы 10 жылдын ичинде жылдык 14 пайыз менен төлөнгөн.

Садыр Жапаров учурда шарттар кыйла ийкемдүү болуп калганын белгиледи: мамлекеттик иштерде иштегендер үчүн — 4% пайызга чейин түшүрүлдү. жеке жактар үчүн — 8% чейин, алдын ала төлөмү жок 25 жылдык мөөнөткө берилет.

Эгер мурда МИК аркылуу алган батир үй-бүлөгө тардык кыла баштаса, аны кыйла кең батирге алмаштырууга болот. Мисалы, бир бөлмөлүү батирди — эки же үч бөлмөлүү үйгө. Мурда биринчи батирге төлөнгөн сумма кийинки кеңейтилген ба-

тирдин төлөмүнө эсеп болуп кете берет. Спекуляцияларга жол бербөө үчүн алдын ала 50 пайыз төлөгөн жарандар МИК программасынан бир эле жолу батир ала алышат. Мындай батирлерди алгандан кийин дароо сатууга болбойт. Алдын ала төлөнгөн 50 пайыз учурдагы курулушту каржылоого жумшалат. Мына ушул каражаттардын эсебинен курулуштун 60-70 пайызы бүткөрүлдү.

Садыр Жапаров белгилегендей, МИК капиталы ыкчам өсүүдө, дагы 1-2 жылда 100 миллиард сомдон ашат. Бүгүнкү күндө МИК батирлери чарчы метри 850 доллардан «под ключ» берилип жатат. Ошол эле учурда жеке компанияларда баа кыйла жогору. Өткөн жылы Скрябин көчөсүндө — шаардын борборунда 539 батир курулуп, жарандарга үстүнө пайыз кошпостон, чарчы метрине 650 доллардан берилген. Президент эми мындан ары турак жай сатууда үстүнө пайыз кошуу киргизилерин кошумчалады. Бул 25 жылдын ичиндеги инфляциялык тобокелдиктерди компенсациялоо үчүн зарыл. Буга карабастан, ал МИК баалары жеке курулуш компанияларга салыштырмалуу кыйла арзан болоруна басым жасап, карапайым жарандарды үйлүү кылуу башкы максат», — деп белгиледи.

Маалым болгондой, «Менин үйүм» программасынын алкагында өлкөнүн бардык аймактарында турак жай курулуштары жүрүп жатат. Жалпысынан Кыргызстан боюнча 60 миңден ашуун батирдин курулушу жүрүүдө.

Жаңы агенттик түзүлдү

Президент Садыр Жапаровдун Жарлыгы менен Кыргыз Республикасынын Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиясы Кыргыз Республикасынын президентине караштуу Дин иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча улуттук агенттик болуп өзгөртүлүп түзүлдү.

Мындай чечим дин жана этностор аралык мамилелер чөйрөсүндө мамлекеттик саясаттын натыйжалуулугун мындан ары жогорулатуу максатында, аталган багыттардагы маселелерди комплекстүү чечүү боюнча топтолгон оң тажрыйбанын негизинде кабыл алынган.

Чакан ГЭСтер курулууда. Дагы курулат

Быйыл өлкөнүн аймагында 18 чакан ГЭС ишке бериле турганы маалым болду. Президенттин администрациясынын маалыматтык саясат кызматынын жетекчиси Дайырбек Орунбеков билдиргендей, акыркы жылдары энергетика тармагында чыныгы жаңылануу доору башталды.

Президент Садыр Жапаров бул багытта талыкпай иш алып барып, энергетикалык көз карандысыздыкка жетүүнү башкы максат катары белгиледи. Анын демилгеси менен ГЭСтерди куруу, энергетика тармагын түп-тамырынан бери реформалоо иштери кеңири жүрүүдө. Маселен, 2024-жылы эле Бала-Саруу, Кайнама, Көк-Арт, Ысык-Ата сыяктуу ондогон чакан жана орто ГЭСтер ишке берилди. Ошондой эле, кубаттуулугу 1860 мегаваттка жет-

кен «Камбар-Ата 1» ГЭСинин курулушу кызуу жүрүп жатат. Бул өлкөнүн энергетикалык потенциалын арттырып, аймактагы ири энергетикалык борборлордун бирине айлануусуна жол ачат.

● Министрлер Кабинетинге

Элчиге нота тапшырылды

Кыргызстандын Россиядагы элчилигинен билдиришкендей, Москва шаарындагы мончо комплексинин биринде тартылган видео жарыялангандан кийин, эчилик тарабынан Москвага кармалган кыргызстандыктарга консулдук-үкүктүк жардам көрсөтүлүүдө.

Резонанс жараткан рейд учурунда Россиянын укук коргоо органдарынын мыйзамсыз аракеттери тууралуу маалымат такталууда. Бул маселе Кыргызстандын Тышкы иштер министрлигинин жана элчиликтин көзөмөлүндө, эчилик тынымсыз консультацияларды жүргүзүүдө.

Тышкы иштер министрлиги маалымдагандай, Россиянын Кыргызстандагы элчиси Сер-

гей Вакунов 14-апрелде 11-апрелде Москва шаарындагы «Бодность» мончосунда Кыргызстандын жарандарын жапырт кармоого байланыштуу министрликке чакыртылды. Министрдин орун басары Алмаз Имангазиев элчи Сергей Вакунов менен сүйлөштү. Ал элчи аркылуу Орусия бийлигине мончодогу операциянын мыйзамдуулугу, андагы жарандарга күч колдонуунун себептери боюнча маалымат берүү жана күч колдонуу негизсиз болсо, укук коргоо органдарынын өкүлдөрүнө тиешелүү чараларды көрүү өтүнүчү менен расмий нота тапшырды. Алмаз Имангазиев ошондой эле Кыргызстандын Орусиядагы жарандарынын укуктарын коргоо боюнча натыйжалуу чараларды көрүүнү өтүнүп, кыргыз-орус союздаштык жана стратегиялык өнөктөштүк мамилелерине доо кетирүүчү бул сыяктуу жагдайларга жол бербөөнү элчи аркылуу орус бийлигине билдирди.

Сыргак ЭСЕНБЕК

● Эл аралык байланыш

«Кыргызстан – Германия: кесиптик билим берүү тармагында кызматташуунун тажрыйбалары»

2025-жылдын 14-апрелинде Бишкек шаарындагы №5 Кесиптик лицейинде «Кыргызстан – Германия: кесиптик билим берүү тармагында кызматташуунун тажрыйбалары» деген аталыштагы эл аралык геңгээлдеги иш-чара болуп өттү.

Бул саамалык КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин колдоосу менен, Erasmus+ эл аралык программасынын алкагында уюштурулду. Анда №5 кесиптик лицей менен Бавариядагы Нойзес кесиптик мектебинин ортосундагы ийгиликтүү кызматташтыктын натыйжалары, жетишкендиктери жана келечектеги пландары талкууланды.

Иш-чаранын максаты – Кыргызстан менен Германиянын ортосундагы билим берүү жана маданий кызматташтыкты бекемдөө, кесиптик билим берүүнү өнүктүрүүдө эл аралык тажрыйбаларды алмашуу жана жаңы демилгелерге жол ачуу.

Программада лицейдин тарыхы жана жетишкендиктери боюнча презентация көрсөтүлүп, Binteq Group компаниясы менен биргеликте окуу борбору ачылып, сантехникалык жана жасалгалоочу (отделочник) багыттары боюнча мас-

тер-класстар, студенттердин чыгармачыл көрсөтмөлөрү жана лицей боюнча экскурсия камтылды.

Бул жолугушуу Кыргызстандын кесиптик билим берүү системасын өнүктүрүүгө багытталган маанилүү кадам болуп, улуттук билим берүү тармагындагы эл аралык байланышты чыңдоого өбөлгө түзөт.

Иш-чараны №5 кесиптик лицейдин директору Элеонора Ишекеева жетектеп, ага КР Билим берүү жана илим министрлигинин өкүлдөрү жана эл аралык уюмдар катышты.

А.АКИМБАЕВА

● Ар түркүн

Чолпонбай Түлөбердиев эскерилди

Бишкекте Чолпонбай Түлөбердиев атындагы сейшл багында анын 103 жылдыгына арналган эскерүү жыйыны өттү. Иш-чара Улуу Ата Мекендик согушта теңдешсиз эрдик көрсөткөн баатырды эскерүү максатында уюштурулду.

Ага Биринчи май райондук муниципалдык администрациясынын башчысынын биринчи орун басары Райым Жолдошов, Жогорку Кеңештин депутаты Марат Мураталиев, Ч.Түлөбердиев коомдук фондунун төрагасы Турар Бортоев, Куралдуу Күчтөрдүн Согуш ардагерлеринин кеңешинин төрагасы, Биринчи май районундагы Ардагерлер кеңешинин төрагасы Маркил Ибраев катышты.

Кыргызстандын Улуттук гвардиясынын биринчи башкы колбашчысы, генерал-полковник Абдыгул Чотбаев сөз сүйлөдү.

Иш-чарага ошондой эле КР Коргоо министрлигинин Улуттук гвардиясынын аскердик оркестри жана ардактуу кароолунун курамы катышты.

Москвада 135 жарандын укугу корголду

Эмгек министрлигинин Москвадагы өкүлчүлүгү Москвада кармалган кыргызстандыктардын укугун коргоого кошулду.

Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинен билдиришкендей, мекеменин Москва шаарындагы өкүлчүлүгүнүн кызматкерлери КРнын Элчилиги менен биргеликте бул кырдаалды дароо көзөмөлгө алып, Түндүк административдик аймак боюнча ички иштер башкармалыгына кайрылышкан. Учурда кармалган 24 жарандын 20сы бошотулуп, 4 жаранга Россия Федерациясынан чыгаруу тууралуу токтом чыгарылган.

Эмгек министрлиги өкүлчүлүктүн кызматкерлери үстүбүздөгү жылдын алгачкы эки айында эле Москвадагы полиция бөлүмдөрүнө жана убактылуу кармоо борборлоруна 135 жарандын кызыкчылыгын коргоп 116дан ашык чыгуу болгонун, ошондой эле 9 соттук процесске катышканын билдирди.

ЖМКлар эмнеге каттоодон өтпөй жатат?

ЖМК жөнүндө мыйзам долбоору Жогорку Кеңеште каралды. Жыйындын жүрүшүндө Маданият, маалымат жана жаштар саясаты министринин орун басары Марат Тагаев интернет сайттар ЖМК катары эмне үчүн өтпөй жатканына таң калып жатканын айтты.

“Интернет сайттар эмнеге ЖМК катары каттоодон өткүсү келбейт мен такыр түшүнбөйм. Каттоодон өтүп коюп, расмий иштей берсин да. ЖМК каттоодон өтүп койсо, блогерлерден айырмаланып калмак да” – деди М. Тагаев.

Султанбек АМАНБЕК уулу,
«Кыргыз Туусу»

Элитага муктаждык

“Кыргыз Туусу” гезити Кыргызстандагы улуттук элитаны калыптандыруунун маселелери тууралуу кереге кеңеш өткөргү.

Мамлекеттик ишмерлер, окумуштуулар, адистер катышкан кереге кеңеште элита түшүнүгү, анын түрлөрү, табияты, элитаны тарбиялоо маселелери кенен талкууланды. Кереге кеңеште айтылган пикирлер, ойлор, сунуштар “Кыргыз Туусу” гезитинин сайтында кеңири чагылдырылат.

Улуттук элитаны таптап, даярдоонун бүтүндөй системасы зарыл экендигин талкууга катышкандар бир ооздон белгилешти.

Кыргыз элинин дүйнө таанымдында элита негизги философиялык, саясий, нравалык, нарк категорияларынын бири. Пассионардуу элитага тарыхый муктаждык керек, чоң курмандыктар талап кылынат, кыйчалыш мезгилде пайда болот деген пикирлер да окумуштуулар арасында арбын. Бизде муктаждык да, курмандык да жетиштүү, заман татаал, мезгил кыйчалыш.

Кыргыз мамлекетинин кызыкчылыгын коргоого кудурети жетиштүү улуттук элитаны калыптандыруу өткөнгө шылтап же келечекке оодара салып буйтап кетүүгө болбой турган озуяпа. Тарыхый тажрыйба, президент Садыр Жапаров бекиткен “Уңгу жол” доктринасы да ушул проблеманын актуалдуулугун тастыктап турат.

“Кыргыз Туусу” гезити улуттук элитаны даярдоонун проблемаларына арналган талкууларды мындан ары да түрдүү форматта улантып, айтылган ой-пикирлерди талдап, жыйынтыгынын негизинде улуттук элитаны калыптандыруунун системасын түзүү боюнча өз сунуштарын “Ынтымак Ордого” бермекчи.

Уңгужол

Улуттук идеология ар бирибизден башталат

1991-жылы СССР кыйрады. Анын курамындагы 15 союздук республика эми ар бири өз алдынча эгемендүү көз карандысыз мамлекет болду. Ушундан улам ар бир мамлекет өзүнүн улуттук мамлекеттик идеологиясы менен жашоо зарылчылыгы келип чыкты.

Башка өлкөлөр менен катар Кыргызстан эгемендүүлүктүн отуз жылында ар кандай саясий жана социалдык турмуштук структураларды баштан кечирди. Өлкөдө бийликтин туруктуу башкаруу структурасын тандоонун жана мыйзамдуулукту ишке ашыруунун зарылдыгы келип чыкты. Мыйзамдуулукту ишке ашырууда бизге ата-бабаларыбыздан бери келе жаткан нарк-насил, адеп-ахлак, салт-санаа жолуна кайтуу жана азыркы замандын талабына ылайык эгемендүү Кыргызстандын улуттук идеологиясын иштеп чыгуу зарылдыгы келип чыкты.

Бул деген сөз – өткөн отуз жылдык турмушубузду терең карап көрүп, аны толук анализдеп, кеткен кемчиликтерди кайталабай, элдердин биримдигин жана бирдиктүү коомдук аң-сезимди камсыз кылуучу, бирдиктүү саясий, мамлекеттик, улуттук мүнөздөгү документ керек деген сөз эле.

Мына ушул зарылдыктан улам, президент Садыр Жапаров өзүнүн 2024-жылдын 18-декабрындагы №369 жарлыгы менен “Улуттук дем – дүйнөлүк бийиктик уңгужолу” деген тарыхый документ кабыл алды. Эми Кыргызстандын элинин алдында бул маанилүү мамлекеттик улуттук доктринаны ишке ашыруу милдети турат.

Кантип? Эң биринчиден, бардыгы адамдардын пейилине, Ж.Баласагын айткандай каниет кылганына жана акыл чайкап иш кылганына жараша болот. Кыргыз кең пейил элбиз. Бирок, ошол эле убакта көрө албастык деген оору бар, сындоого машпыз, куру сөздү сүйлөгөн көбөйдү, ар ким мен коомго эмне салым коштум деген сезимди ар бир күнү ойлоп жашабайт. Ушул сапаттарды койсок.

Экинчиден, биздин коомдо жакшыны жакшы деш керек, адамдын эмгегине жараша баа берүү азайып баратат. Мамлекет башчылары коррупцияга каршы канчалык күрөшсө дагы, тааныштык, жердешчи-

лик, өз кадрын же таанышын кызматка алуу тыйылбай келет. Канча таланттуу чыныгы кесипкөйлөр өз ордунда эмес, канчасы бош жүрөт. Өлкөдө пенсионерлердин тажрыйбасын пайдалануу калып баратат. Коомдук институттар – карыялар кеңештери, карыялар соттору, аялдар уюмдары, жаштар уюмдары жана жарандык, бейөкмөт уюмдары таалим-тарбия маселелерине толук кийлигишпей жатат.

Улуу муун менен орто муундардын ортосунда нарктуулук басаңдап баратат. Өлкөдө сакал койгондордун саны өстү, бирок ошолордун арасында нарктуулукту көргөзгөндөр, жаштарга өз насааты менен үлгү болгондор жокко эсе.

Ачыгын айтыш керек, өлкөдөгү билим берүүнүн сапатына ар бир класстан, ар бир мектептен, ар бир окуу жайдын ар бир окутуучусунан баштап көңүл бурууга убакыт жетти. “3” деген баа канча адамдын кендирин кесип жатат. Мына ушуну ойлонолу.

Улуттук идеология деген – бул улутубуздун бүгүнкү, эртеңки тагдыры. Ал биздин ар бир жараныбыздан, ар бир үй-бүлөдөн, атанын балага калтырган насаатынан, баланын ата-энеге, улууларга, коомго кылган мамилесинен башталат. Адам кайсы жерде болсо да адам болуш керек! Ал ар качан, мейли кайда жүрбөсүн өзүнүн адамдык вазийпасын аткарыш керек!

Кыргызстан – биздики! Мындай өлкөнү, мындай кооз, экологиялык таза жаратылышты, мындай ак калпактуу Ала-Тоону, көгүлтүр Ысык-Көлдү бизге башка бирөө бербейт. Башка эч бир эл келип биздин жерге бизчелик күйбөйт! Ошондуктан бир келген өмүрдө татыктуу болулу, урматтуу мекендештер! Мына Улуттук идеология деген ушул!

Дүйшөк МАМБЕТӨМҮРОВ,
Кыргыз Республикасынын маданиятына эмгек сиңирген ишмер

Көп тизгини саясатчыларга

Көп мандаттуу шайлоо мыйзамы тууралуу...

“Кыргыз Республикасынын президентин жана Кыргыз Республикасынын депутаттарын шайлоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Конституциялык мыйзамынын долбоору Жогорку Кеңеште биринчи окууга кабыл алынды. Учурда бул мыйзам долбоору экинчи окууга чейин эл аралык уюмдар жана коомчулук менен талкууланып жаткан чагы.

Сунушталып жаткан мыйзамга ылайык, өлкөдө 30 шайлоо округу түзүлүп, андан үчтөн депутат шайланып келет. Ар бир округдан бирден аял киши шайланат. Талапкерлер үчүн күрөө акысы мурда 100 миң сом болсо, ал 300 миң сомго чейин жогорулайт. Ал эми учурдагы мыйзамда жеңишке жеткен талапкерлерге күрөө акысы кайтарылып берилсе, жаңы мыйзам кабыл алынса, күрөө акчасы кайтарылбайт. Андан сырткары ар бир талапкер 500гө чейин үгүтчү жалдоого укуктуу болот. Айрым депутаттар үгүтчүлөрдүн санын миңге чейин көбөйтүү зарылдыгын айтышууда.

Биз айрым инсандардын сунушталып жаткан мыйзам боюнча пикирин угуп көрдүк.

“Бир округдан 2 аялга мандат берилиши мүмкүн”

БШКнын төрагасы Тынчтык Шайназаров 30 пайыздык квота жалаң аялдарга тиешелүү деп түшүнүү туура эместигин, балким бир округдан 2 аял киши да келип калуусу ыктымалдыгын билдирди.

ген түшүнүк туура эмес. Эгерде, шайлоого катышкан талапкерлердин ичинен эки аял эң жогорку добуш алса, анда экөөнө тең мандат берилет.

Бүгүнкү күндө бир шайлоочу 1 эле талапкерге добуш бере алат деп көрсөтүлгөн. Бирок, айрым депутаттар тарабынан 1 шайлоочу 3 талапкерге добуш берүүсүнө мүмкүнчүлүк берели деген сунуш айтылууда” – деди Тынчтык Шайназаров.

“Инфляцияны эске алуу керек”

Жогорку Кеңештин депутаты Улан Примов депутаттар жана коомчулук тарабынан айтылып жаткан сын-пикирлер эске алына турганын, шайлоо күрөөсү катары мурда коюлуп келген 100 миң сом 300 миңге көтөрүлүп жатканын, буга бир катар факторлор себеп болгонун, анын ичинде инфляция да бар экенин айтты.

“Инфляцияны эске алуу менен айтканда 300 миң сом азыр жөнөкөй

жарандарды деле шайлоого катышууга толук кандуу мүмкүнчүлүк берет. Мүмкүнчүлүгү чектелген жарандардын да шайлоого катышуусун камсыздоо максатында күрөөнү азайтуу жагын карап жатабыз. 30 округ регионалдык балансты сактайт, экинчи жагынан ар бир региондун өкүлү депутат болуп шайланып келе алат”.

“Бир шайлоочу 3 кишиге добуш бериши керек”

Эксперт Ишенбай Кадырбеков бул мыйзам кабыл алынса, шайлоочулар өздөрү каалаган талапкерди депутат кыла алат дейт.

“30 округга бөлүнүп, 3төн депутат келгени жакшы. Бирок, шайлоочу 3 кишиге добуш береби же бир эле талапкергеби деген талаш жаралды. Көп мандаттуу дегенден кийин 1 киши үч талапкерге добуш берүүгө укугу болушу керек. Кыргызда эркектер саясатка көп аралашып, аялдар артта калып кетет. Бул мыйзам менен аял кишилер эң аз добуш менен депутаттык мандат алышат. Шайлоо күрөөсү, фонду боюнча маселелер бар, акчасы жок, бирок, таланттуу, билимдүү балдар сыртта калып калышат”.

“Мамлекеттик жана муниципалдык кызматта 5 жыл иштесин”

Эл өкүлү Камила Талиева азыркы иштеп жаткан мыйзам эле калса болмок деген пикирде.

“Мыйзам долбоору келип, талкуу болуп, биринчи окуудан өтүп калды. Бул сунушталып жаткан мыйзам долбоору партияларды муунтуп коет деген коркунуч бар. Анын үстүнө күрөө катары айтылып жаткан 300 миң сом, мага окшогон карапайым адамдар үчүн чоң сумма. Мурда бир мандаттуу округдан жеңишке жеткен талапкерге күрөө акчасы кайтарылып берилсе, жаңы мыйзам долбоорунда бул акча кайтарылбайт экен. Мен сунуш катары талапкер мамлекеттик жана муниципалдык кызматта 5 жылдан кем эмес иш тажрыйбасы болушу керек деп кат жүзүндө бердим. Анткени, депутат болуп келген киши мыйзамдарды жазууну, аны талкуулоону билиши керек. Эч нерсени түшүнбөй эле акчалуу кишилер келип калса, бул коркунуч да. Андай учурлар бизде болуп келген. 30 пайыз гендердик квота милдеттүү түрдө сакталат дегени туура. Азыр ЖКда 19-20 аял депутат болсок, бул мыйзам кабыл алынса, 30 аял депутат болуп келет”.

Султанбек АМАНБЕК уулу,
“Кыргыз Туусу”

Эстүүлөр эбак эскерткен...

“СНОС” темасы күндүн талылуу маселесине айланыптыр. Жарым ай мурда Таласка барды элек, ал жакта деле ушул сөз экен. “Айрым эстүү адамдар мындан 10-20 жыл мурда эле, “Бош жатат деп эле, көчөнү карай жылып, курулуш кура бербегиле. Бир мезгил келет, жолду кеңейтиш керек болот. Мына ошондо мамлекет куруп койгон тамынды да буздурат. Ошондо алардын талабы туура болот. Мыйзамсыз курулган курулуш үчүн жарты тыйын компенсация да албайсың. Себеби, мыйзамсыз салып жатканыңды билгенсиң. Ошон үчүн качандыр бир күйүп кетпес үчүн, үй курсаңар мамлекет чийип берген чийинден кургула. Бүгүн силер чыркырабасаңар эртең балдарыңар чыркырап калат” деп какшашчу. Ошолордун айткандары эми туура келип жатат. Былтыр-бийыл айылдын көчөлөрүн кеңейтет экен деген сөз жүрүп, кызыл чийинден чыккан курулуштардын баарын бузабыз деп жатат. Болуптур, биз го сарай-сурайды бузабыз, он жылдап ичпей-жебей, жыйнап-тергенине үй куруп, курганда да кызыл сызыктан чыгып салып алгандар бар. Эми ал байкуштар кантет болду экен” – деген эле кишилер.

Өткөндө Нарын, Көл тараптан кишилер редакцияга келип калган экен, “Биз жакта да кызыл сызыктан чыгып курулуш куруп алгандарга, “өзүңөр билип эле, мурдагы өкмөт сызып берген сызыкка түздөнүп жыла бергиле” деп эскертишти дешти. Чүйлүктөрдүн арасында деле кызыл сызыктан өтүп курулуш куруп алгандары өз баштарын өздөрү ургулап жатыптыр. Ош шаарында “снос” маселеси кандай жүрүп жатканын социалдык тармактардан көрүп жетишпей калып жатабыз.

Кыскасы, “снос” маселеси менен ар бир айыл, ар бир район, ар бир шаар, ар бир облус, ар бир көчө кез келип жатат. Андыктан, бул маселе өтө олуттуу мамилени талап кылат.

Албетте, “снос” талаштуу маселе, татаал маселе. Бизде “бөрк ал десе, баш алган” фактылар бардык мезгилдерде болуп келген. Азыр да андай учурлар болуп жатса, эч таң калбай, ал абалдан чыгуунун мыйзамдуу жолун издеген оң.

Кызыл сызыктын кызыктары...

Мындан 7-8 жыл мурда Баткен облусунун Кадамжай районунун Үч-Коргон айылынан 789 чакырым жол басып келген 70 жаштагы пенсионер, эмгек ардагери Тилевалды Абдурахманов аксакал келип, жаз келгени бир айыл элдин ортосунда суу талаш экенин, суу талаштын себеби, көчөдөгү курулуштар кызыл сызыктан өтүп курула бергендиктен, арыктын нугун тосуп, натыйжада көчөнүн ылдый тарабында суу тартыш болуп жатканын айтып, биздин гезит аркылуу жергиликтүү бийликке кайрылган.

Окуя кыскача мындай. 1966-жылы Кадамжай районундагы Тегирмеч деген тоо арасындагы айылдын үстү жагындагы көл ачылып, айылды каптап кетет. Тегирмечтен көчүрүлгөн 25 түтүн кожолук Валакыш деген өрөөнгө отурукташып, түндүктөн түштүккө созулган сыңар (бир катар) көчө түшөт. Ар бир кожолукка 0,20 сотыхтан жер берилип, көчөнүн жолу, суу арыгы үчүн ортого 20 метрден тилке калтырылат. Айылды куруу иштери 1966-жылдан 1972-жылга чейин райондук мамархитектуранын көзөмөлүндө болгон. 1972-жылы айылдын батыш жагынан, мурдагы сыңар көчөнүн бет маңдайынан эки кожолукка өзүмдүк үй куруу үчүн мыйзамдуу жер берилип, бул жолу да көчөнүн аралыктарын 20 метр кылып, анын ичинен жолго жана суу жүрчү арыкка 12 метрден жер тилкеси калтырылат. 1974-жылга чейин

баары мыйзамдын нугунда болуп келген да, 1974-жылдан көзөмөл болбой, өз алдынча үйлөр түшө баштаган. Айылдын батыш тарабындагылар өздөрү билгендей, көчөнү ойгелди салгандыктан, өздөрүнө суу келүүчү арыкты да кысып, жолду да тарытып, тосмолорду тосуп алышкан. 1974-жылдан кийин баягы сыңар көчө толук көчө болуп, 1993-жылы айылдын жаштары өкмөттөн жер сурап, аларга айылдын күн чыгыш жагынан үй курууга жер бөлүнүп берилип, үч катар айыл болот. 1994-1995-жылдары айылдын чыгыш жагынан үлүш жер берилип, бир арык сууну үлүш жер менен төрт катар кожолук пайдаланып калат. Ошентип, ортодон төмөн жактагы кожолуктарда сугат суудан тартыштык жаралат. “Бир айыл элбиз, жамандык-жакшылыгыбыз бир” деп, улуу башын кичик кылып суу башындагыларга, орто жолдон сууга кирип алгандарга да кайрылышат. Бирок, пендечилик көп эмеспи, макул болушпайт. Акыры айыл өкмөтүнө, булардан ылаажы болбой, районго кайрылышат. 2004-жылы гана райондук мамкаттоо кызматынан үч адис келип: “Айыл элинин огороду союз маалында канча болгон, эми канча болуп калды, текшерип жүрөбүз” деп, элдин огородун ченеген болуп, ченегени курусун, айыл элинин: “сугат суу үчүн арыктын ордун калтырып кеткиле, эртеси чыр болбосун” дегенине карабай, арык үчүн жер калтырбастан, арыкты кысып, жолду тарытып чыгып алгандардын жер үлүшүн ошол бойдон, “по факту” каттап бериптир. Ошондон бери 13 жыл өтсө да, жыл сайын суу талаш экен. Кадамжай райондук мамкаттоо кызматкерлеринин күнөөсү бар, сот алардын чечимин жокко чыгарыш керек дегенибиз ошондон. Мына ошол үч ырыс кесер жер адисинин кылган ишинен жамандык-жакшылыгы бир эл бири-бирине салам бербеген акыбалга жеткен.

Аксакал “эл көйгөйүн мен айтпасам ким айтат?” деп, бизге эле кайрылып тим болбостон, биздин сунушубуз менен Акыйкатчыга да кайрылып, УТРКга да арыз-арманын айткан. Тилекке каршы, биз жазып, УТРК сюжет жасап, Акыйкатчы институту жеринде барып аксакалдын арыз-арманын караган менен жергиликтүү мамлекеттик администрация да, жер кадастр кызматы, мамкаттоо “колуңардан эмне келет” дегендей мамиле жасаган болчу.

Ал киши жыл сайын келет, жыл сайын биз жазабыз. Акыйкатчыга барып кайрылат. УТРКга барат. Тилевалды аксакалдын сөзү кадамжайлык бийликке жетпей койду. Арадан эки-үч жыл келбей калды эле, чечилген го деп ойлосок, былтыр кайта келди, маселе чечилбептир.

Чындыгында чечилбей турган маселе эмес болчу. Тилевалды Абдурахманов аксакал жергиликтүү бийликтен ас-

мандагы айды алпер деп да суранган эмес, болгону кызыл сызыктан чыгып кеткендер кайта мурдагы мыйзамдуу берилген үлүш жерине кайтсын деген гана талапты койгон. Биз ушул жолу да Кадамжай районундагы жергиликтүү бийликке кайрылып, талаш маселени мыйзам чегинде чечип берүүсүн өтүнөт элек.

Соцтармакта эмне кеп?

Социалдык тармактарда да «снос» темасы талкууланып, алардын бири: «СНОС» темасы боюнча...

«Чындыгында жер чегин бузуп, мамлекеттин жерине ээлик кылып алып курулган нерселер (үй, сарай, кампа, көмүркана ж.б.д.у.с.) токтоосуз эле бузулуусу шарт. Бишкекте антип атыптыр, Ошто минтип атыптыр деп тамаша кылып отурбай, ар бир шаарда, ар бир айылда ушундай иштер аткарылып, жолдор кеңейтилүүсү зарыл. Өзүбүз кызыкпыз, ары жагында огородуң (тамаркасы) аңгырап бош жатса дагы, бери көчө жагын чоюп, короо-сарай салып алганбыз көп жерде. Көчөдөн жүк тарткан машине-трактор эмес эшек араба араң өтүп калган. Бул натура көрүнүш. Мындай “снос” иштери “ала койду беле кырккандай” болбой текши, бардыгына бирдей талап менен аткарылса эч ким каршы болбойт, тетирисинче жалпы колдоого ээ болот. Ушул көтөрүлүү, ушул дем менен бардык жерде архитектура, курулуш, жер пайдалануу боюнча иреттүүлүккө жетишип, бекем тартип орнотуп алсак эң сонун болмок.

Ал эми мыйзамдуу түрдө менчик жерлер мамлекеттик муктаждыкка зарыл болуп калса аркы-берки шылтоону айтып жөн эле тартып алууга аракет кылгандан көрө акылга сыя тургандай баасын берип, жер ээсин ыраазы кылып туруп алган оң.

Жакшы иштер жакшы жолдо бүткөнү Жаратканга дагы, элге дагы жагат”, – деп кызыл сызыктан чыгып кеткен курулуштар мыйзамдуу чегине кайтыш керектигин, баары мыйзам чегинде болушун колдоп жазса, Абдималик Элеманов аттуу фейсбук колдонуучу: “Снос – бизнес, каракчылык, демөөрчүлүктүн булагына айланып кетпесе керек.

Снос – бузуучулук, кампания же бийлик мактана турган, өндүрүштүн ордуна калкка көрсөтө турган ийгилик катары каралбашы абзел.

Бийлик эл жалдап иштеткен мандикерлер, ал мандикерлер 20-30 жылда эрежени өзгөртүп, калкка түйшүк жарата бербеш керек.

Мурдагылар берген бай-

талды, азыркылар кайта алды болуп жатат.

Снос акырын, рекламасыз, план аркылуу ишке ашуусу зарыл...” – деп бул маселеге өтө астейдил мамиле керектигин, “ураа-а” деп аңгүдүк кетип, алабармандыкка, утурумдук өнөктүккө жол берилбеш керектигин эскертиптир. Биз да ушул ой-пикирге кошулабыз. “Бөрк ал десе баш алгандан” эч ким утпайт, тескерисинче эл арасында нааразычылык жаралат.

49 жылга берилген...

Борбор калаабыздын аймагында 49 жылга пайдаланууга берилип эле, күндөрдүн бир күнүндө 10-12 кабат үй түшүп калган жер участкатору бар. Алсак, мындан 10-15 жыл мурда ордо калаабыздын Манас менен Токтогул көчөлөрүнүн кесилишинде “Адмирал” деген эки кабат кафе бар эле. Азыр анын ордунда көп кабаттуу үй турат.

Каалайбызбы же жокпу, тротуарга чукул салынган бул үйдүн мыйзамдуулугу талаш жаратпайт койбойт. Биз далай эле жазгандай болдук, бирок, шаар бийлигинин бул үйдүн канчалык мыйзамдуу салынганына колу жете элек окшоду.

Муну айтабыз, Исанов менен Бөкөнбаев көчөлөрүнүн кесилишиндеги дагы бир үй так эле тротуарда турат. Кандай жүрөгү тоодой неме уруксат берген да, кандай жүрөгү тоодой неме үй курган, билбейсиң. А көп кабаттуу үйдө болсо, ондогон үй-бүлөлөр эч нерседен бейкапар жашап жаткандыр деп ойлоп, кайра кантип эле сатып алып жатып, бул үй тротуарда турганын көргөн болбосун деп аргасыз таң каласың.

Эгерде, бул көп кабаттуу үйлөр 49 жылга берилген участок ордунда курулган болсо, анда мөөнөтү бүткөн соң, бул үйдүн жашоочулары кайда барышы мүмкүн?

Демек, 49 жылга берилген участкактор эртели-кеч мэриянын күн тартибине коюлууга тийиш. Шаар бийлиги мындай 49 жылга берилген жер участкакторун инвентаризациялап, бул участкактор убагында кимге берилген, эмне курулган, эгер мыйзамсыз курулуштар түшсө,

ага ким жоопкерчиликтүү ушу бүгүн бир жаңсыл чечим кабыл алышы зарыл деп ойлойбуз. 49 жылдан кийин ким бар, ким жок, биздин баш ооруну кийинки муундарга калтырып салганда болбойт.

Болотбек ТАШТАНАЛИЕВ,
“Кыргыз Туусу”

Кыргызга тартылган тузак

Бүгүнкүгөн эртеңки башка болуп, жакшысы да, жаманы да гүйнөнүн чар тарабына чагылгандай тез таралып жаткан ааламдашуу доорунда улутубузду улут катары сакталып калышы тууралуу ой пикирлер байма-бай айтылып келүүгө. Ошол эле мезгилде кыргызды жок кылууга карата тымызын коюлган тузактар билинип турса да, аларды күндөлүк жашоо тиричилигибиздин бир көрүнүшү катарында кабылдап калганыбыз өзөктүү көйгөй болуп эсептелет.

Уй түгүндөй үлкөн элдердин жанында бармак басымдай болгон кыргыздардын аларга сиңип кетпей, жети миң жылдан бери бирде толуп, бирде төгүлүп, бирде чачылып, бирде жыйналып улут катары сакталып келе жатышы элибиздин ата бабаларынан бери туу тутунган каада-салттарынын, үрп-адаттарынын, тилинин, дилинин бекем сакталгандыгынын натыйжасы экендиги далилдөөсүз чындык. Анткени, тилин, салтын жоготкон улуттардын жок болуп кеткендигин тарых тандырбайт.

Кыргыздар көзү өткөнүн ырдап узатып, төрөлгөнүн ырдап тосуп алган эл. Көзү өткөн адамдын барк баасына жараша акыркы сапарга узатуу зыйнатына келе тургандардын санына карата ылайыкталып мал союлуп, ат коштотуп чаптырып кайдан болсо да кошокчуларды алдырып, маркумдун жасап кеткен иштерин даңазалатып коштуруп, муңканган комуз күүлөрүн ойнотуп, алыс жакындагы туугандарын күтүшүп, сөөктү жок дегенде эки түнөтүп, андан кийин гана аруу жууп, ак кепиндеп жерге беришкен.

Эркектери “эсил кайран” деп өкүрүшүп, айымдар кошок айтышып, маркумду жоктошкон. Үч күндөн кийин үч илик, жети күндөн кийин жетилик, кырк күндөн кийин кырк делинип, ар кимдин мүмкүнчүлүгүнө жараша мал союлуп куран окутулган. Каза болгон адамды эскерип, арбагына багыштап куран окутуп туруу тирүүлөрдүн милдети, парзы катарында илгертеден бери сакталып келет. Ушул сыяктуу эскерүү жөрөлгөлөрү башка диндегилердин арасында да кеңири орун алганын эске алсак, биздин ата-бабаларыбыздын жалпы адамзатка тиешелүү болгон баалуулуктардан четте калбагандыгы ачык байкалып турат.

Төгөрөктүн төрт бурчунан эл чакырып аш-тойлорду берүү байыркылардан калган салттардын бири. Белгилүү адамдардын ашынын берилбей калышы, өз жакындарынын гана эмес бүтүндөй уруунун, айылдын намысына тийген.

Бешик той, тушоо той, сүннөт той сыяктуу балдар үчүн элден бата алган тойлордун өткөрүлүшү адаттагы эле көрүнүш болгон. “Казаның ашка, үйүң башка толсун”, “Дасторконун дайыма жакшылыкка жайылсын” деген тилектер айтылып, кошуна колондордун, алыс жакындагы туугандардын келип кетишине себеп болуп, өз ара ынтымактын бекемделишине ыңгайлуу шарт түзүлгөн.

Элибиздин жогоруда көрсөтүлгөндөй жамандык-жакшылыктагы салт-санаалары жана үрп-адаттары, ар кандай ырым-жырым жөрөлгөлөрү кыргыздын экендигин көрсөтүп, башка улуттардан айырмалап турган эн тамгасы жана башкы белгиси болуп саналат.

Тилекке каршы бүгүнкү күндө ысырапкорчулук деген шылтоо менен нечен

деген кылымдардан бери уланып келе жаткан ата-бабалардын каада-салттарын жоюуга карата аракеттердин көз көрүнөө жасалып жаткандыгы кимди да болсо бушайманга салбай койбойт. Айталы, “Каза болгон адамды түнөтпөй туруп жерге бергиле, атаң өлсө да, энең өлсө да ыйлаба, мал сойбогула, арам болот” деген үгүттөөлөр тынымсыз айтылып, көпчүлүк учурда акыры башка келе турган өлүм менен коркуктандар көбөйдү.

Айрыкча, муруту жок сакалчан жаштарыбыз атасы өлсө өкүрмөк тургай көздөрүнө жаш албай калгандыктары кандай гана өкүнүчтүү. Аларга эч нерсе айта албайбыз. Тек гана, атасы өлгөндө көзүнөн жаш чыкпаган неме кимге жакшылык кылмак эле деген өңдүү сөздөрдү артынан айтып кала беребиз.

Өткөндө соцтармактардан “Келин сага кул эмес, кайнене, кайнатасынын жумушун кылууга милдеттүү да эмес, жумушунарды кызыңарды чакырып келип жасатып алгыла” деген сөздөрдү уккандардын төбө чачтары тик тургандыгы анык. Кайната, кайненесинин жумушу көрүнгөнү менен, ал оокат ошол келиндин өзүнүкү экендигин ким билбейт.

Эртеңки күнү ошол үйдүн ээси, балдарынын энеси, үйдүн куту боло турган келинге карата айтылган бул сөз, сен кыргыз болбой эле кой деген сөз эмеспи. Качан эле кыргыз башка үйдүн бүлөсү болгон кызын чакырып алып, оокат кылдырчу эле. Тескерисинче кыргыз “чыккан кыз чийден тышкары”, “кыз төркүнүнө келгенде сый көрөт” дешет эмеспи.

Эр-азаматтар көйнөк кийип, аялдар кара жоолук салынып, беттерин чүмкөп, эркекче салам айтып калышканы башка бир улуттун ураанын чакырып, салт-санааларын жайылтуунун аракети десек ашырайт айткандык болбойт.

Бул гана эмес башка диндегилердин сыйынуучу жайларында кыргыздардын жүргөнүнө таң калбай деле калдык. Себеби, алардын саны да күн сайын көбөйүп бара жаткан өңдүү. Мурда уруу-уруу, айыл-айыл болуп бөлүнүп келсек, эми мындан ары дин боюнча да бөлүнүп калаар күнүбүз көп анчалык алыс жерге. Албетте, бир элдин эки башка динди тутушу жакшылыктын жышааны эмес.

Эми ысырапкорчулук жөнүндө сөз кылалы. Ысырапкорчулук бүгүнкү күндө кыргыздын каада-салттарына гана тиешелүү болгондой түр көрсөтүлүп жатат. Төгүлүп, чачылып, жыйнап алаар киши жок ар кай жерде калгандарды, таштандыга аралашып калган тамак-ашты көрсөк, атаң көрүү, ушул нерселер ысырап болгон

экен деп айтып калчу элек. Эми болсо өлгөн адамды акыркы сапарга узатууга келгендер үчүн союла турган мал, даярдалган дасторкон ысырапкорчулуктун туу чокусу катарында эсептеле баштагандыгы ар бир кыргызды ойго салып турат. Кыргыздын жамандык, жакшылыктарына жумшалган чыгымдарга мамлекеттин казынасынан каражат бөлүнүп жаткандай мамиленин жасалышы кимди да болсо өкүндүрбөй койбойт.

Кыргыз элге жайган дасторкондо тамак-ашын жайнатып, жыланга да ак чачкан, качан келээри белгисиз конокко чүйгүн тамак-ашын каткан кенен пейили менен кыргыз болуп келген, үйүнө барса нан ооз тийгизгенге жарабаган пейили тар, ач көз сараңдарды чык таттырбас Чынарбай дешип жек көрүшкөн.

Улутубузду каада салтындагы ашыкча нерселер мыйзамы жок эле жашоо турмуштун жазылбаган эрежелери менен жөнгө салынаарын ким билбейт. Айталы, мындан 10 жыл илгери эле адамдын көзү өткөндө жакшы санаалаштардын ар кандай кийим-кечектерди алып келүүсү шарт эле. Бүгүнкү күнү бул көрүнүш эч кимдин көрсөтмөсү жок эле жоюлуп калды. Демек, мезгилдин агымына жараша салттардын керектүүсү уланып, керексиз колдонуудан кала тургандыгын айтылган мисал ачык көрсөтөт.

Азыркы мезгилде көзү өткөн адамдын үйүнө молдосу баш болгон атка минерлер барышып мал сойбогула, айып салабыз, сөөктү бат койгула дешип, ансыз да оор жоготуудан кабыргасы кайышып турган кайгысына кайгы кошуп жатат. Кокусунан клиникалык өлүм болуп калса, эмне болоорун ойлонуп койгон эч ким жок. Баарынан да 3 күндөн кийин мал союп куран окутуула дешкени акылга сыйбайт, анткени, Нарынга Баткен Оштон келишкен куда сөөк, ага туугандар 3 күнгө чейин кайда барып турушат, ошондуктан кыргызда жамандык жакшылыкта дайыма бирге болуша турган куда сөөк, ага туугандардын бар экендигин эстен чыгарбоого тийишпиз. Ошондой эле ар ким өз алына жараша эч кимге, бири бирине атаандашпай эле маркумду узатышаарын айтуу менен, байддын баркын кетирип, кедейдин “кендирип” кескен жокчулукту чакырбай, ар кимдин өз менчигин өзү каалагандай пайдаланууга мүмкүнчүлүк берүү керек демекчимин.

Улам бирөөнүн тилине кирип, кыргызга гана тиешелүү каада-салт, үрп-адаттарыбызды жоготуп алсак, ансыз деле бүгүнкү күндө төрт тилдин аралашмасынан турган кыргыз лексикасынын бат эле байып кетиши турган иш.

Бүгүнкү күндө мамлекеттик тилди өнүктүрүү боюнча мурда болуп көрбөгөндөй иш-чаралардын жүзөгө ашырылып жатканына карабастан, анын колдонуу чөйрөсү тарып бара жаткандай туюлат. Ошол эле учурда кыргыз тили айыл жерлеринде эле сүйлөнбөсө, шаарларда өспүрүм балдардын басымдуу бөлүгү орус тилинде баарлашып жаткандыгын көрүүгө болот.

Теле, радиолордо, интернет айдыңдарында кыргыз тили үчүн күйүп жанып сүйлөп жүрүшкөн шаардык мыкчыгерлерибиздин көпчүлүгүнүн балдары эне тилинде жакшы сүйлөй алышпагандыктарын өздөрү деле танышпайт. Азыркы күндө, а түгүл айыл жерлеринде да, чөнтөк телефондорду үч айлыгынан тартып колдоно баштаган ымыркайларыбыздын тили башка тилдерде чыга баштаганын, айрымдар өнүгүп жатканыбыздын белгиси катарында түшүнөт. Бирок, баланын тили энинин тилинде эмес, башка тилде чыгышы жакшы көрүнүш эмес. Өз өлкөбүздөгү абал ушундай болсо, чет өлкөдө жүрүшкөн мекендештирибиздин балдары жөнүндө айтпай деле койсок болот. Алардын саны ого эле арбын экендиги журтчулукка жакшы белгилүү. Ошол эле мезгилде биздин өлкөбүзгө иш издеп келгендерге кыздарыбыздын турмушка чыгышы менен, жээндердин көбөйүп жатышы өзгөчө ойлондура турган маселе болуп калды.

Айта берсе, арман көп дегендей, ата-бабаларыбыздан калган каада-салттарды унутуп кыргызга гана тиешелүү болгон улуу касиеттерден четтеп, ыймандуубуз дегендер ыймансыз болуп, карапайым элди алдаган, ата-энелерин карылар үйүнө тапшырган кайрындердин арбыгандыгы жүрөк оорутат.

Мына ушул сыяктуу кыргыздын уңгусуна доо кетире турган көрүнүштөргө каршы туруунун ордуна, кыргыздын кыргыз экендигин аныктаган каада-салттарды колдонуудан чыгарып салууга жасалган аракеттер улутубузду жок кылуу үчүн коюлган тузак болуп жүрбөсүн.

Ошондуктан ар кандай көз караштагылардын дүйнө таанымдарына ураалап кошула бербей, кыргызга гана таандык болгон касиеттерди, нарк-насилды, бабаларыбыздан калган каада-салтты, үрп-адаттарды бекем сактоо менен, аларды келечектеги урпактарга өткөрүп берүү негизги милдетибиз болууга тийиш.

Ишенбек АЛТЫМЫШОВ,
журналист, Нарын облусу

Окумуштуу ой айтат

Аты-жөнүбүздү сабаттуу жазалы

Өз ысымыбызды жана тегатыбызды эне тилибизде так, катасыз жазуудан эч корунбайлы, эч ийменбейли.

Илимге эле келсек... Эгерде илимпоздун тегаты паспортунда, маселен, совет доорунда Джапаров, Джаныбаев, Омурбаев болуп жазылып калса, анда илимдеги кээ бир аткаминерлер ошол кишинин эгемендик доо-рунда Жапаров, Жаңыбаев, Өмүрбаев деген тегат менен кыргызча жарыяланып калган эмгегин "сиздики деп эсепке албайбыз" деп чыгышканы уят иш болду!

КР Жогорку аттестация комиссиясы да ушул жагдайды эске алуусу керек, себеби, баары бир кишинин өздүк номуру (ИНН) анын тегаты кыргызча Жаңыбаев, орусча Джаныбаев болгонуна карабастан, эч өзгөрүүсүз, демек, бирдей эле болуп сакталып калып жатпайбы.

Мында эч чаташуу болбойт.

КЭРге келсек, мында Ван тегатында 93 миллион киши, Ли тегатында 92 миллион киши, Чжан тегатында болсо – кыйла "азыраак" эле – 87 миллион киши катталган экен. Корейлерде Ким, Пак, ж.б. миллиондогон тегаттар бар, чаташтырбай эле жүрүшөт. Эгерде Сеулдагы дөбөдөн таш ыргытсаң, анда ташың Ким, Ли же Пак деген тегаттагы кишиге тийип калышынын ыктымалдыгы 50%га жакын деген азил сөз бар эмеспи.

Ал эми 5 миллиондуу кыргызда Джапаров менен Жапаров, Жаңыбаев менен Джаныбаевдер, кыйын болсо, бир нече миңге бараар? Айрым аткаминерлер чаташса да, эч бир жөнөкөй компүтер (эсепкер) чаташпайт.

Илгери кээ бир койчулар өзүнүн эч аты жок 500 коюнун ар бирин деле компүтерсиз эле өңүнөн таанычу дешет.

Башкы маселе – өз эне тилин кадырлоо деңгээлинде.

Айтмакчы, азербайжан илимпоздору совет доорунда эле эмгектерин орусча Алиев, азербайжанча Ализаде (Әлизаде) деп ээн-эркин жарыялай беришчү. Өз атыбызды өз эне тилибизде так жазуудан илимпоздорубуз корунса, анан каякка барабыз? Бул жарыям – КР Жогорку аттестация комиссиясына, КР УИАсына, кыргызстандык университеттерге, Билим берүү жана илим министрлигине, Маданият министрлигине, Мамлекеттик тил комиссиясына, терминология комиссиясына, Мамлекеттик катчыга жана ардактуу депутаттарга (алардын бардыгынын кулагына күмүш сырга катары) жолдонууда.

Мен совет доорунда эмгектеримди "Чороев" тегаты менен жарыялачу элем. 1989-жылдын 23-сентябрындагы мамлекеттик тил тууралуу мыйзамга шыктанып, эгемендик доо-рунда өз эмгектеримди "Чоротегин" тегаты менен жарыялап келем. Эч кандай чаташуу болгон жок. Тынчтыкбек Чороев менен Тынчтыкбек Чоротегин - бир эле жаран экендигин илим чөйрөсүндө дурус билишет. КР ЖАКы да дипломдорумду ушул эки тегатты кошуу менен тастыктап берген.

Демек, Баялинов / Баялы уулу, Джапаров / Жапаров, Джаныбаев / Жаңыбаев, Джумагулов / Жумагулов, Кобуков / Көбүков, Кучуков / Күчүков, Куюков / Күйүков, Омурбаев / Өмүрбаев, Джамгерчинов / Жамгырчы уулу, Болобалаев / Бөлөбалаев, Саманчинов / Саманчы уулу, Уметов / Үмөтов, Усенов / Үсөнов, Усманов / Осмонов – бир эле кишинин тегатынын орусча жана кыргызча варианттары экендигин бешиктеги бала да түшүнүп кабыл алгандай деңгээлге жетиш үчүн өзгөчө БИЙИК ДЕҢГЭЭЛДИН ДЕ-ЛЕ кереги жок.

Кайдыгерлик гана бутка тушоо болуп жатат.

Айтмакчы, "тегин" деген кып-кыргызча тегат жаратуу сунушун мурдагы депутат бабаларыбыз 1989-жылы 23-сентябрда мамлекеттик тил тууралуу мыйзам кабыл алганда эле сунушташкан. КР Президенти С.Жапаров дагы "тегин" деген кыргызча антропонимантты (тек ат жаратуу усулун) сактап калууну эп көргөндүгүн канааттануу менен кабыл алдым.

1989-жылдагы депутаттар 2025-жылдагы депутаттардан караңгыраак болушкан эмес, алар өз маалында Түгөлбай Сыдыкбеков, Чыңгыз Айтматов, Кусейин Карасаев, Бүбүйна Орузбаева, Садыбакас Өмүрзаков, Салморбек Табышалиев, Өмүркул Караев, Салижан Жигитов, Кеңеш Жусупов, Сыртбай Мусаев, ж.б. айдыңдардын кеп-кеңештерин угушкан. Демек, алардын чечимин да тарыхый мурас катары кабыл алуу кажет.

Тынчтыкбек ЧОРТЕГИН,
профессор

● Өзөктүү маселе

Сөз маданияты – коомдун күзгүсү

Азыркы Кыргызстанда сөз маданияты (сүйлөө жана жазуу) көңүл бөлө турган олуттуу проблема. Келечекке таасир эте турган, аныктан дайыма, жоопкерчилик менен алектене турган зарыл маселе. Сөз эркиндигин адабий тилдин нормаларын, гегеле тил эрежелерин огоно бузуу менен алмаштырып алдык окшойт.

Сөз эркиндиги деген дөөлөт кыргыз кыртышына түшкөндө дискурстун, теманын, предметтин, арналган аудиториянын дайын-дарегине, айткандын да, уккандын статусуна карабастан ар ким каалагандай тилди бурмалоого, эч бир эрежеге баш ийбеген ээн ооздукка, бейбаштыкка үрөн таштап, ал отоо чөптөй дүркүрөп өсүүдө. Тилдин эрежелери, адабий тилдин жол-жоболору, сөз маданиятын сактоо жана байытуу зарылдыгы анахронизм катары эсептeline баштады. Сүйлөө, жазуу маданияты жалаң филологдорго гана керек, флешмоб коомго пайдасы жок ашык жүк сымал эски журтта калчудай болуп турган кези.

Сөзү тамшандырган, кеби кулактын кичуусун кандырган, жазганы мыкты, тексти үлгү топтун катары суюлду. Коомду өргө жетелебей, маргиналдашкан чөйрөнүн төмөнкү деңгээлине түшө баштады. Аны жөнөкөйлүк, элге жакындык деп кабыл алып, популярдуу эталонго айланттык. Маданият эч качан жөнөкөй болбойт, жөнөкөйлүк маданияттын идеалы эмес. Көпчүлүктүн оозунан келегей сөздөр чыгып, калеминен шаблон, примитив же түшүнүксүз тексттер жаралып, элге тартууланууда жана сиңүүдө.

Ар кандай себептен улам жаратып алышкан же тыштан жетелеп келген сленгдердин, жаргондордун терс жана агрессивдүү таасири тилдин бурмаланышын ого бетер күчөттү. Кылмыш-жаза иштерине байланыштуу дээрлик бардык документтерде, маалыматтарда "баш коргоо чарасы" (мера пресечения) деп жазылат. Кызыгып карадым, Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинде "бөгөт чаралары" деп туура эле которулуптур. "Баштын" икаасы муну менен эле бүтпөйт. Кылмыш хроникасы тууралуу маалыматтарда "баланча баш малын уурдатты" деген сүйлөмдү байма-бай кезиктирүүгө болот. Малы уурдаткан, бирок тилин азырынча уурдата элек айылдагы туугандарыбыз эч качан "бир баш кой", "эки баш ири мүйүздүү мал" дебесе керек. Ал "бир кой, эки уй, төрт жылкы, бодо мал" деп эле так айтат, "Баланча коюн, түкүнчө жылкысын" деп айтса, жазса болбойбу? Болот. Бирок, ушундай сабатсыздыктар төрдөн орун алды да калды.

"Презумпция невиновности" түшүнүгү "күнөөсүздүк кунары" деп которулуптур. Эл аралык юридикалык термин "презумпциянын" маанисин бурмалоонун зарылдыгы бар беле?

Медиа мейкиндикте да келегей тил үстөм. "Болгон болсо", "кылган болсун", "иш алынып барылып жатат", "алып келинип жатат", "жасалма чөптөн жасалган аянт" сыяктуу сабатсыз сөз айкаштары туташ кездешет. Албетте, журналист аны өзү ойлоп тапкан жок. Расмий мекемеден келген маалыматты ойлобой туруп сайтка илип же гезит бетине жайгаштыргандыр. Учкай мисалдар көрсөткөндөй, сөз маданиятынын проблемаларынын ичинен эң

орчундуусу – бул сөз байлыгыбыз жана сабаттуулук. Сөз маданиятын өнүктүрө турган, жумурай журтка үлгү боло турган коомдук-саясий маанилүү мейкиндиктерде таасирдүү кызмат адамдарынын билим деңгээли, алардын сөз байлыгы канааттандыралык эмес, ал тургай кабатырлантат. Бул менталдык проблема.

Сөз маданияты улуттук тилге карата мамилеге жараша болот жана коомдун жалпы маданий деңгээлин чагылдырат, сөз маданияты - коомдун күзгүсү. Ал эми улуттук тил улуттун, социумдун өнүгүү деңгээлин аныктоочу факторлордун бири. Дал ошондуктан көп өлкөлөрдө сөз маданиятын өнүктүрүүгө, анын ичинде мамлекеттик кызматкерлердин, дипломаттардын, саясатчылардын, журналисттердин, коомдун сүйлөө, баарлашуу, жазуу маданиятын жакшыртуу менен алектенишет.

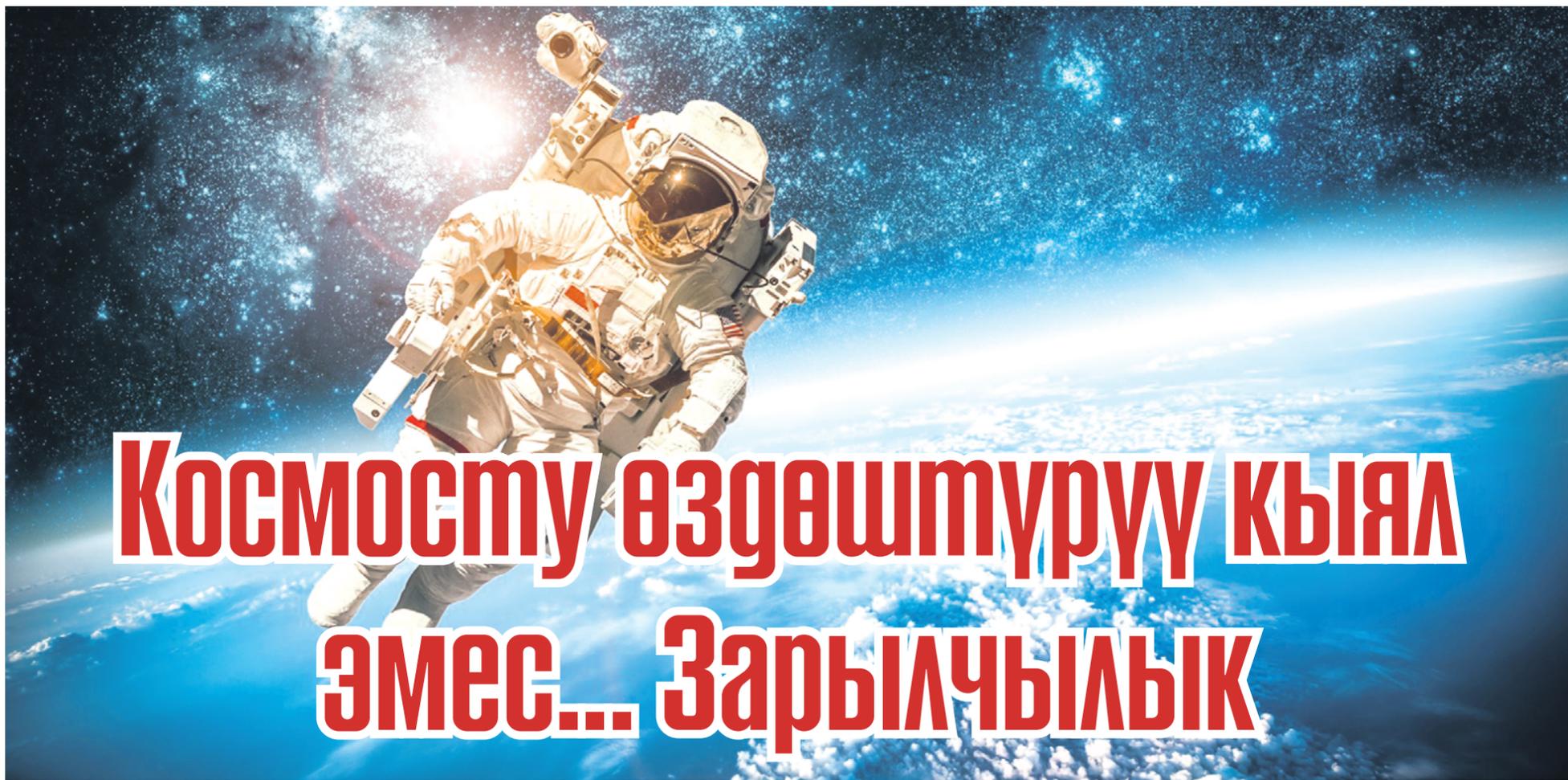
Мисалы, экинчи дүйнөлүк согуштан кийин Германиянын жетекчилиги немистердин фашисттик режим убагында жабыркаган сөз маданиятын оңдоого көп аракет жумшаган. Француздардын француз адабий тилинин эрежелерин сактоо үчүн аеосуз күрөшүн "франкотилдүү шовинизм" деп аташат. Адабий тилдин нормаларын бузган учурларда жазалоого чейинки мыйзамдар кабыл алынган жана иштейт. Португалияда ар жылы лингвисттер чогулуп, португал тилинин эрежелерин сактоо, аны өнүктүрүү маселелерин талкуулашат. Көп өлкөлөрдө мамлекеттик жана муниципалдык кызматкерлердин сөз маданиятынын проблемаларын атайы изилдешет, кызматкерлердин сүйлөө, жазуу маданиятын жогорулатуу мамлекеттик масштабдагы маанилүү маселе катары эсептелет.

Чет мамлекеттердеги окуу жайларында "Сөз маданияты", "Сүйлөө искусствосу". "Жазуу маданияты" "Баарлашуу маданияты", "Сөз этикети" ж.б.у.с. атайы курстар окутулат. Маселен Англияда ар бир чиновниктин дайым окуган жанжолдош китеби - бул англис тилинин эреже-нускамасы (The Complete Plain Words). Бир нече мамлекет биригип алып сүйлөө, жазуу маданиятын жакшыртууга белсенип киришкен учурлар бар. Еврокомиссия тилдин тууралыгы жана тазалыгы үчүн (The Clear Writing Campaign) деген программаны 1998-жылдан бери ишке ашыра баштады.

"Тилиңер келегей", "жазганыңар сабатсыз", "журналисттер тилди бурмалады" деп тилдей бергендин же акылман Салижан Жигитов айткандай "жер тепкилеп, наалыгандын" кажети жок. Кыргыз журналисттери тилдин байышына чоң салым кошконун эстен чыгарбайлы. Бирок учурдагы абалды эске алып, сөз маданиятын калыптандыруу жана көтөрүү жолдорун ойлонуп, акыл калчап, аракеттенүү керек.

"Кыргыз Туусу" гезити өлкө президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссия менен бирдикте жазуу жана сүйлөө маданиятына арналган атайы изилдөө жүргүзүүнү мелжеп жатат. Андан соң медиа мейкиндикте көп колдонулуучу типтүү каталарды, стилистикалык алешемдиктерди жана бурмаланган сөз айкаштарын аныктап, талдап, окумуштуулардын, журналисттердин, адистердин катышуусу менен журналисттер, мекемелердин пресс-кызматтары үчүн методикалык колдонмо иштеп чыгуу аракетин көрмөкчү.

Алмаз ОКИН

Космосту өздөштүрүү кыял эмес... Зарылчылык

Кусейин Эсенкожоевдин "Үчүнчү шары" жана космос

«Мен бир шар жасап, ал аркылуу көтөрүлүп, жогоруга учтум эле. Бирок, менин шарымда кемчиликтер болгондуктан жана өзүмдүн болжогон жериме бара албай, белгисиз жолго түшүп, суюк абанын арасында гана жогорулап кетип бара жатам. Жарык шооласы да жок, караңгылык, менден башка эч бир жандын бардыгы сезилбейт. Ал караңгылыкты сөз менен айтып, көз менен болжолдоо мүмкүн эмес».

Бул Кусейин Эсенкожоевдин (1920-1944) "Үчүнчү шар" фантастикалык аңгемесинен үзүндү. Тунгуч фантаст жазуучу Кусейин Эсенкожоевдин ушул аңгемеси 1937-жылы жарыяланган. Он жетидеги жигиттин кыялынан жаралган чыгарма. Космоско жел толтурулган шар менен адеп шардын өзүн, экинчисинде итин учуруп, үчүнчү шар менен өзү учкан бала тууралуу керемет чыгарма. Баяндалган окуя керемет, чексиз аалам, кыялдын өзү ажайып. 1961-жылы, Кусейин агабыз кыялында көккө учкандан чейрек кылымдан соң космоско алгачкы киши учту. Ага чейин спутник бош учту, анан эки ит учту, анан киши учту.

"Космонавттар көчөсү" (1963, реж. Марианна Рошаль), "Космонавттар конушу" (1982, реж. Шамил Жапаров) сыяктуу кыргыз фильмдери, жазуучулардын чыгармалары, мектеп сайын кур эмес аэротехникалык ийримдер, Чолпон, Венера, Марс сыяктуу ысымдар, ал тургай спутник формасындагы балдар аянтчалары, оюнчуктар, кыскасы толгон-токой маданий көрүнүштөр жана материалдык нерселер бизде, өткөн кылымдын ортосунда космостук культ болгонун айтып турат.

Балалыгымдын планетарийи

Айланасына түркүн түстөгү таштар (гранит экенин кийин студент болгондо түшүндүм) төшөлгөн, шылдыр суу аралап аккан гүлбакчанын ичиндеги кооз кинотеатрдын жанындагы айтегерек имарат. Эшигинин алдында автоматтан таттуу суу ичсең болот, балмуздактын түрү сатылат. Планетарий! Ичине кирсең асманы жакын айылымдагы түнкү жылдыздар бет маңдайыңа чогуу бир

тартылып, суюлуп келип бирден тартылып, даана көрүнүп, чексиз мейкиндикке, ажайып ааламга сүңгүйсүң. "Это планета Марс. Одна из самых больших планет нашей Галактики. Известна еще как красная звезда". Бизге көрүнбөгөн эжейдин жагымдуу, уккулуктуу үнү. Бул менин тээ бала кезимде, Фрунзе шаарына каникулда келчүмдө эки-үч курдай кирген планетарийден калган элестерден бир үзүм. Фрунзедеги планетарий Орто Азиядагы эң биринчи ачылган планетарий эле. Ушул планетарийдин азыр ээн күмбөздөй сөлөкөтү бар, сүлдөрү калды. Колдон колго өтүп, бир кездеги билмкана эми бирөөнүн менчиги, талаш оокат имиш. Бул биздин 30 жыл ичиндеги "жетишкендиктерибиздин" бири. Марска, Чолпонго, Айга учкан космикалык аппараттардын эң керектүү тетиктерин жана приборлорун жасаган республика эгемен өлкө болгону иштеп турган жалгыз планетарийди сактай албадык. Дагы кудайга шүгүр, социалдык тармактардагы кабарларга караганда, соода борборлорунун биринде планетарий бар экен, ыктыярчылар каяктандыр телескоп таап келип, анда-санда көргөзөт экен.

Биздин республика космостук программалардын бир чордону эле

Марстын атмосферасын өлчөгөн прибор, алыскы жылдыздын адырлуу чаптарын бет маңдайыңа тартып көргөзгөн телескоп. Айдын бетин бургулап, топурагын алган аппараттарды чыгарган кайран өлкө бүгүн ийне чыгара албай туру.

Жерде тыңдап оокат кыла албай жатсак, каяктагы космосту айтып турат бу дешет балким. Кесибим тарыхчы болгондуктан, кезегинде фактыларды окуп, кийин тизгин кармап, кызматта жүргөнүмдө биздин өлкөнүн космостук программаларга тике тиешеси бар иштердин башында турган же катышкан, кур дегенде күбөсү болгон адамдардан уккан анык маалыматтарым болгон үчүн кайрылып отурам. Космосту өздөштүрүү бүгүнкү зарылчылык, эртеңки келечекте алдыбыздан чыга турган проблема, эмитеден ойлоно турган милдет.

Кыргызстандын космосту өздөштүрүүгө байланышкан орошон процесстерге жана жетишкендиктерге тике тиешеси бар. Бул кашкайган факт. Бирок, тилекке каршы, өтмүшкө айланган көрүнүш. 1964-жылы Кыргызстанда "Аалам" космикалык изилдөөлөр

институтунун конструктордук бюросу уюшулган. СССРдеги эң ири, белгилүү жана илимий-өндүрүштүк жана технологиялык мүмкүнчүлүгү кеңири бул ишкананын тарыхы өтө бай жана мазмундуу. Ары сыймыктуу. Бир кезекте даңазалуу ишкана бүгүн арыбызга келтире турган кунарсыз жай. Космос мейкиндигин өздөштүрүүгө эбегейсиз салым кошкон илимий-өндүрүштүк килейген комплекс планетарий сымал сүлдөрү калган, соода же майда цехтер үчүн ижара берүүчү жай. Угуумда 2008-жылы ишкана катары жашоосун токтоткон имиш.

1990-жылга чейинки чейрек кылым ичинде ушул өзгөчө конструктордук бюродо жана ал кезде даңктуу Фрунзе приборлор заводунда космос мейкиндигин өздөштүрүүгө багытталган 200дөн ашык приборлор, аппараттар даярдалчу эле. Ошол кездеги адистердин айтымында, СССРдеги бир да спутник "Аалам" чыгарган же Фрунзе заводунда даярдалган приборсуз не тетиксиз космоско учкан эмес. Оптикалык, электрондук приборлор Марстагы, Чолпондогу, Айдагы атмосфераны изилдөөгө колдонулуптур.

"Тонна-200" гамма телескобу аталган планеталардагы силкинуүлөрдү, кыймылдарды байкап, каттап турган сейсмограф, ВЕГА, Фобос-1, Фобос-2 сыяктуу татаал аппараттар да ушул бюродо иштелип чыккан. Галлей кометасын, Чолпон, Марс планеталарын, Марстын спутниги Фобосту изилдөөчү рентген телескоптору бизде даярдалган.

Космоско учкан спутниктердин бортундагы электрэнергиясынын булактары катары кызмат кылган аппараттарды СССР гана эмес, Германия, Индия, Куба, Кытай сыяктуу дос мамлекеттер да колдончу. Франция алыскы космостук станциялар үчүн комплекстердин жабдууларын ушул бюродон алчу. СССРдеги эң биринчи микросхемалар, микропроцессордук комплексттер, микроэлектроника, лазердик техникалар ушул "Ааламдын" жана приборлор заводунун кызматкерлеринин колунан чыккан. 70-жылдардын аягында көп катмарлуу басма такталары (плата) ойлоп чыгарылып, ишке берилген. Жердин табигый ресурстарын изилдөөгө арналган «Фрагмент-2» комплекси космоско чыгарылган. СССРдин аймагындагы кен байлыктардын көбү, суу, мөңгү жана башка байлыктар, алардын запасы алгач ушул комплекстин жардамы менен аныкталып, такталып, эсептелген. Сканерлөөчү фотоаппараттар менен жабдылган бул комплекс өлкөнүн кен байлыктарынын географиялык так картасын түзүүгө негиз болгон. Комплекстеги приборлордун тактыгы а кездеги атаандаш Американы да таңгалдырган, анткени

спутниктеги прибор жердеги адамдын колундагы кенедей нерсени даана көрүүгө эсептелген.

Кыргызстандын космикалык изилдөө институту ойлоп тапкан жана чыгарган приборлор жана тетиктер космосту гана кеңири колдонулбастан, медицинада, өнөр жайында, айыл чарбасында да колдонулган. Мисалы, кандын электрофорези, туздуу таштарды алып салуу үчүн онкологиялык скальпелдер, офтальмологиялык операциялар үчүн аппараттар, лазердик аппараттар, муундарды кошо турган титан комплектери, лифтердин автоматикасы, бургулоочу аппараттар да ушул бюродо даярдалчу. Бул бизге белгилүүсү. Жашыруун ишкана болгондуктан аскерий максаттагы башка да приборлор, аспаптар, тетиктер да жасалчу. 1 жарым миң жогорку квалификациялуу адистерден эмгектенген илимий-өндүрүштүк бул комплекс СССРдеги эң алдыңкы технологиялык ишканалардын бири эле.

Чыныгы даңк музейин же эмгек каармандарынын аллеясын курсак, космостук изилдөөлөрдөгү жана программалардагы биздин жердештердин эмгеги, алардын ийгиликтери татыктуу орун ээлей турган.

Даңазалуу илимий-өндүрүштүк ишканада эмгектенгендердин эскергенине караганда, "Аалам" илимий-өндүрүштүк ишканасы космостук программаларда иштөөгө жарактуу кадрларды даярдоонун мектеби катары да даңазалуу болуптур. Биздин конструктордук бюро жана заводдор 1970-жылы уюшулган "Интеркосмос" эл аралык программасынын бакандай катышуучусу болгону талашсыз. Ошентип биздин республика бир кезекте космостук изилдөөлөрдүн борбору жана программаларды ишке ашыруунун узак, татаал процесстеринин жигердүү катышуучусу, илимий-өндүрүштүк иштин маанилүү чордону болгон.

Кыргызстандын индустриялык потенциалы космостук приборлор менен чектелбейтир. 80-жылдары Кыргызстанда жасалган өнөр жай товарлары Европанын 19, Азиянын 18, Латын Америкасынын 16, бардыгы 53 өлкөгө чыгарылчу экен. Электротехникалык жана физикалык приборлор, айыл чарба машиналары жана тетиктери, металл иштетүүчү, ширетүүчү, кесүүчү, бургулоочу станоктор, электр кыймылдаткычтары жана насостор, авторадияторлор, электрлампарлары, түстүү металлдан жасалган кабелдер, радиоаппараттардын тетиктери, кездемелер, кийимдер жана башка ондогон өнөр

жай буюмдары Кыргызстанда жасалып, тышка экспорттолууп турган (Т. Усубалиев. О нашем времени и о делах моей жизни. 5-том, 717-бет).

КОСМОС КЫЯЛ ЭМЕС, ЗАРЫЛЧЫЛЫК

Эртеби-кечпи космостук программаларга катышуу маселеси күн тартибине коюлат. Биз каалабасак да космостук долбоорлорго катышуу милдети анык, катышпасак проблема жаралат. Биз умтулган жогорку технологиялар, биз сактагыбыз келген экология, биздин өлкө жетекчилиги мүдөө кылган креативдүү экономика космостук программаларсыз ишке ашышы күмөн. Санарип технологиялар, маалыматтык коопсуздук бул жер астындагы жана абадагы кабелдер менен антенналар гана эмес, көктөгү спутниктер жана станциялар.

Туура. Азырынча мүмкүнчүлүгүбүз чектелүү. Космос – кымбат иш, татаал машакат. Мисалы, МКС-тин бюджети 150 млрд. доллардан ашык. Бирок космоско чыйыр салган, өздөштүрө баштаган мамлекеттер менен кызматташууга неге болбосун. Тынчтык максатта космосту өздөштүрүү программалары жана кызматташуу тууралуу эл аралык келишимдер бар. Мындай иш үчүн бизди эч ким алка жакадан алып, аттан сүйрөп түшпөйт. Биз көнгөн Россия, кубаттуу Америка, кубаты артып бараткан коңшу Кытай, ядролук өлкө Индия, айга киши учурам деген дымагы жана реалдуу программасы бар Түркия, технологиялык гиганттар Жапония, Корея, коңшу Казакстан менен кызматташууга болобу. Эң сонун жарайт. Албетте, кызыктыра алсак, батыл аракет кылсак. Маселен, былтыр Өзбекстан Казакстан менен космостук изилдөөлөрдү жана жана космос мейкиндигин өздөштүрүү программалары боюнча кызматташтык тууралуу келишим түздү. Ошентип Ташкент менен Астана космосту өздөштүрүү боюнча биргелешкен долбоорлорду, программаларды ишке ашырмакчы болуп, космостук объектилерди жана аппараттарды, инфраструктураны чогуу пайдалануу тууралуу макулдашты. Казак тараптан Космостук изилдөөлөр институту, өзбек тараптан “Өзбеккосмос” агенттиги ушул келишимдин аткаруучулары деп эсептелет. Казактардын потенциалы, ниети жана тажрыйбасы бар, өзбектердин потенциалы жана изги ниети бар. Дүйнөдө космостук программалар барган сайын интеграциялык мүнөзгө ээ болуп, мазмуну байый баштады. Маселен, Кытайдын улуттук космостук агенттиги (CNSA) Күн системасын өздөштүрүүнүн планын кайра түзүп чыкты. Бээжин жаңы планда 2038-жылы Марска изилдөө станциясын куруу ниетин да бир ирет бышыктады. Ага удаа эле Индия 2031-жылы Марсты өздөштүрүү боюнча 2013-жылдан бери кеп кылып келе жаткан Mangalyaan-2 программасын баштаганын жарыялады.

Европалык космостук агенттиги жалаң кубаттуу мамлекеттердин жабык клубу эмес, чакан мамлекеттер да тең ата катыша алат, убара тартат, бирок пайдасынан да кур жалак калбайт. Азы, көпкү, айтор процесстин ичинде. Мындай интеграцияга Азия мамлекеттери, араб өлкөлөрү да умтулуп, аракет жумшоодо. Космос мейкиндиги бүгүн жалаң аскерий максатта эмес, жарандык жана коммерциялык кызматташтык объектиси (civilian and commercial space). Ушул багыттагы изилдөөлөр ири космостук программалар интеграциялык процесстерди күчөтөт, буга ири алдыда кубаттуу космостук мамлекеттер жана корпорациялар кызыкдар, космостук мейкиндикти өздөштүрүү көп компоненттүү аракет деген тыянакка келишкен.

Космонавттарды физикалык, медициналык-биологиялык жактан даярдоого биздин тоолор, биздин климат, Ысык-Көл табылгыс жайлар деп эсептелет экен. Ушул максатта жакшы эле пайдаланыптыр. Космостук туризм кулачын жая баштады. Эми да ушул мүмкүнчүлүктү пайдаланса неге болбосун. Андан тышкары, космостук программаларды ишке өзүбүз ашырганга чамабыз жетпесе да, ошол программалардын алкагында кенедей болсо да кай бир компонентине катышууга болот чыгар.

Демек, тенденция турса, эл бараткан багыттан тайып, эл түшкөн унаадан дагы калып калганыбыз кечиримсиз болот го. Учубуз кур эмес, таланттуу жаштарыбыз, илимий потенциал бар, окумуштуулардын дарамети али кедергесине кете элек. Мамлекет жетекчилери да социалдык-экономикалык өнүгүүгө болгон аракетин жумшап жатат, буюрса күч-кубатыбыз артат. Илимий, интеллектуалдык өнүгүүгө, жаңы технологияларды өздөштүрүүгө ниети бекем экенин билдирип келет. Андыктан каяктагы жомок, кечээки тарых дебей, башкалар акыры ээлей турган мейкиндиктен космостук программаларга катышуу аркылуу өзүбүзгө орун табууга тийишпиз.

Алмаз ОКИН

Маанилүү маек

Ишеналы Арабаев мамлекетибизди түптөгөн инсандардын сап башында турат. Айта кетүүчү нерсе изилдөөчүлөр бул улуу адамдын ысмын Ишеналы же Эшеналы деп жазып жүрүшөт. Азырынча, кайсынысы туура экендиги тактала элек. Тарых илимдеринин кандидаты Аида Кубатова “Кыргыз Туусунун” маек төрүнө келип, Ишеналы (Эшеналы) Арабаев тууралуу баян куруп берди.

Аида КУБАТОВА:

«Ишеналы Арабаев алгачкы агартуучу, мамлекеттик ишмер»»

Султанбек АМАНБЕК уулу, “Кыргыз Туусу”

– Аида Эсенгуловна, Ишеналы Арабаевдин басып өткөн жолу тууралуу кызыктуу маек курабыз деген ойдомун, анда эмесе сөз сизде?

– Ишеналы Арабаев мамлекеттүүлүктү түптөгөн аталарыбыздын катарында эң улуусу болуп эсептелет. И. Арабаевди совет доорунда же андан кийинки изилдөөчүлөрдүн көбү педагог катары карап келишкен. Себеби, ал 1911-жылы Уфада “Галия” медресесинде окуп жүргөндө казакстандык Хафис Сарсекеев деген агартуучу экөө “Алиппени жеңилдетилген окуу” аттуу китеп жазышкан. Ошондуктан аны агартуучу катары изилдеп келгенбиз. Кийинчерээк анын саясий ишмер экени дагы тастыкталды.

1916-жылы улуттук боштондук күрөш өз мүдөөсүнө жетпей калганда көпчүлүк менен бирге кытайга качкан. Анын саясий ишмердүүлүгү кытайдан келгенден кийин башталган окшойт деп ойлойм. Анткени, ал өзү кайтып келген соң, кытайда калып кеткен кыргыздарды кайтарууда активдүү катышкан. Кыргыз боордошторуна жардам көрсөтүү боюнча алгачкы макаласын казак гезитине жарыялаган.

Үркүн жылдары ал 34 жашта болгон. Кыргыздарды кайтарып келүүдө эбегейсиз салым кошкон. Февраль революциясы ишке ашкандан кийин түркстан аймагында бир топ партиялар пайда болгон. Алардын ичинде “Алаш” партиясы Казакстанда түптөлгөн. Ишеналы Арабаев анын филиалын Кыргызстанда ачкан.

– Ал партияда И. Арабаев менен кошо дагы кайсы кыргыздын таанымал инсандары болгон?

– Абдыкерим Сыдыков, Касым Тыныстанов, Мамбеталы Мураталин сыяктуу бир топ кыргыздын интеллигенция өкүлдөрү “Алаш” партиясына киришкен. Бул партиянын максаты Орто-Азияда өзүнчө мамлекет түзүү болгон. Өздөрүнчө “Алаш Ордо” деген өкмөт да түзүшкөн. Ошол эле учурда Кокон автономиясы да түзүлүп, жалпы түрк элдерин бириктирген.

Репрессия башталганда “Алаш” партиясынын тарапташтарын улутчулдар деп куугунтукташкан. Октябрь революциясынан кийин И. Арабаев большевиктердин партиясына кошулган.

– Кара Кыргыз Автономиялуу облусунун түзүлүшүнө токтоло кетсеңиз?

– Бүткүл түркстандык советтердин 12-съезди Ташкент шаарында өтөт. Ошондо Кыргызстандын бардык аймактарынан делегаттар катышат. Ошол делегаттар Сталиндин атына докладдык кат жазышып, “Биз кайсак кыргыздардан (казактарды айтып жатат – ред.) кескин айырмаланабыз, биз кара кыргыздарбыз. Биздин өзүбүздүн маданиятыбыз, тилибиз, эки жарым миң жылдык тарыхыбыз бар. Биз дагы саясий кызматтарга тартылышыбыз керек”, – деп көйгөйлүү маселелерди айтышкан. 1924-жылы март айында Ташкент шаарында чоң жыйын өтүп,

анда кыргыздардан 12 адам чыгып сүйлөп, кыргыздардын абалы жөнүндө бир да сөз айтышпаптыр. Ошондо Ишеналы Арабаев чыгып сүйлөп, кыргыздардын байыркы тарыхы, маданияты бар экенин, өзүнчө мамлекет болууга толук укугу бар экенин айткан. Ошентип, 1924-жылы 14-октябрда Россиянын курамында Кара Кыргыз Автономиялуу облусу болуп түзүлгөнбүз.

Кара Кыргыз Автономиялуу облусу түзүлөрү менен 7-ноябрда “Эркин-Тоо” гезитинин (азыркы “Кыргыз-Туусу” – ред.) биринчи саны Ташкентте басылып чыккан. Бул жерде Осмонкул Алиев, Ишеналы Арабаев, Жусуп Абдрахманов, Абдыкерим Сыдыковдун эмгеги чоң. Гезиттин аталышын Ишеналы Арабаев эркиндикти эңсеген элдин мүдөөсү катары “Эркин Тоо” деп койгон.

Ишеналы Арабаев Ташкентке 1922-жылы баргандан кийин аны илимий комиссияга ишке чакырышкан. Бул Түркстан автономиялуу республикасында агартуу комиссариатынын алдында илимий комиссия иштеген. И.Арабаев ошол кезде “Манас” эпосун жазып алууну Каюм Мифтаковго тапшырыптыр. Ал Манастын бала чагын жазып келгенде Арабаев анын жазганын жактырбай, Ыбрайым Абдрахмановго тапшырат. Каюм Мифтаков муну таарыныч катары далай жолу “Мен “Манас” эпосун жазып баштадым эле, менден алып койду” – деп жазып жүргөн. Менин оюмча Ыбрайым Абдрахмановго бергени туура болгон. Анткени ал өзү дагы манас айткан, манасты түшүнгөн киши болгон.

– И.Арабаевдин үй-бүлөсү тууралуу маалымат барбы?

– Уфада диний билим алып келген соң, Тоңдо мугалим болуп иштеп жүрүп Кайбылда ажынын Хадича деген кызына үйлөнүп, 1914-жылы Аккагаз аттуу кыздуу болот. Кийин Ишеналы Арабаевдин кызы Аккагаз да куугунтукка алынган. 1947-жылы партияга өткөнгө аракет кылып, атасынын өмүр баянын толук жазган. Атасынын куугунтукталганы тууралуу баарын ачык жазган анкеталары сакталып калган. Уулу Эркин Москвадан окууну бүтүп келиптир. Орус кызга үйлөнүп, кийин каза болуптур. Аялы балдарын алып Россияга кетип калган экен, ошону менен маалымат жок.

– И. Арабаев араб арибин сактап калууга аракет кылган дешет, ушул чынбы?

– 1927-28-жылдары Совет бийлиги латын арибине өтө баштаган. Ошондо И. Арабаев менен Ахмет Байтурсунов деген казак окумуштуусу экөө араб арибин сактап калууга аракет кылган. Бирок, латын арибине өтүү совет бийлигинин саясаты болгон. Араб арибин сактап калууга аракет кылган топ “Илимий материалдарыбыз араб арибинде жазылып калды. Аны кайра латын арибине өткөрүүдө көп убакыт кетет, анын үстүнө сабатсыздыкты жоюуда латын ариби жардам бербейт”, – дешкен. Бирок, Касым Тыныстанов латын арибине өтүүнү колдоп чыккан.

– И.Арабаевдин репрессияга кабылышына эмне себеп болгон?

– Исламчы, “Алаш” партиясынын мүчөсү, “эскичил”, “молдоке” деген каралоо менен 1933-жылы алгачкылардан болуп репрессияга кабылган. Ал өмүрүнүн акыркы жылдарын медициналык окуу жайда кыргыз тилден сабак берип жүргөн. Ал камакка алынган соң, Ташкентке жиберилип, ошол жакта каза болуп калган. Анын кайсы жерге көмүлгөнү белгисиз бойдон калып кеткен. Абдыкадыр Орозбековдун да кайсы жерге коюлганы белгисиз. Ал эки кишибиздин көмүлгөн жери сөзсүз табылат деген ишенич бар.

– Анда акыркы суроом болсун, И.Арабаев кайсы жылы акталды?

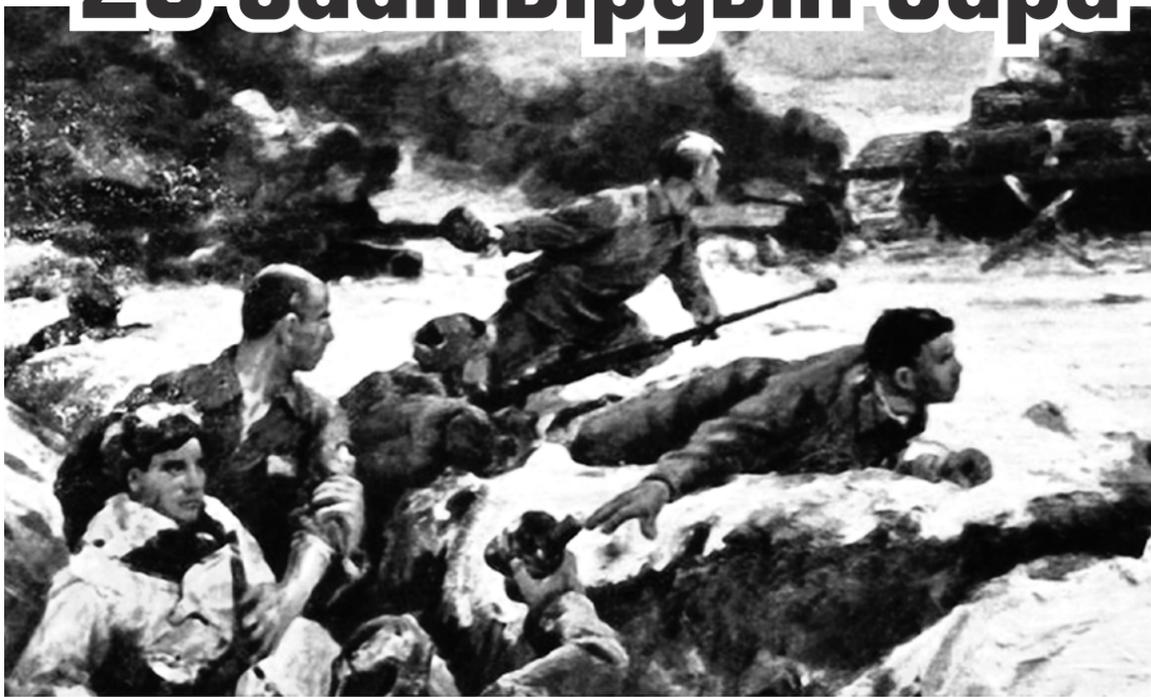
– Сталин өлгөндөн кийин жалпы актоо жүргөндө Ишеналы Арабаев дагы акталган. Актоо кагазынын көчүрмөсүн кызы сактап койгон экен, биз аны тарых музейине тапшырганбыз.

Солдон оңго: Абдыкерим Сыдыков, Турдалы Токбаев, Ишеналы Арабаев

Улуу Жеңиштин 80 жылдыгына карата

28 баатырдын бири

Николай Яковлевич Ананьев Ысык-Көл районундагы Сазановка кыштагында 1912-жылы туулган. Алардын үй-бүлөсү оор турмушта жашагандыктан, алгач коллективдештирүү башталганда биринчилерден болуп «Кызыл Аскер» колхозуна мүчө болуп киришкен. Николай айдоо жерлерди айдап, дыйканчылыкты жакшы өздөштүргөн. Кышкысын балык уулоого чыккан. Жазында эгин эгип, ал эми күзүндө ган эгиндеринин түшүмүн чарбанын кампасына жыйнап эмгектенип келген.

душманды алдыга кое бербей, кан буугандай токтотушту. Майдан талаасында өлбөс-өчпөс эрдик кылган 28 панфиловчу кыраан жоокерлерге СССР Жогорку Советинин Президиуму Со-

веттер Союзунун Баатыры деген наам берди.

Көп узабай эле Николай Ананьевдин ысымын түбөлүккө калтыруу үчүн Кыргыз ССР Жо-

горку Советинин Президиуму 1942-жылдын декабрындагы чечими менен Ысык-Көл районундагы Сазановка айылы Ананьево айылы деп аталды. Өзү туулуп өскөн айылына Николай

Ананьевдин айкели тургузулду.

Берген антка бекем турган кыргызстандык баатыр жоокерлер: Николай Ананьев, Дүйшөнкул Шопоков, Григорий Конкин, Григорий Щемякин, Иван Маскаленколордун аты тарыхта өчпөс болуп жазылып калды.

Тарыхый салгылашуулардан кийин 316-аткычтар дивизиясы-

на 8-гвардиялык аткычтар дивизиясы деген наам берилип, Кызыл Туу ордени менен сыйланды. Андан соң Ленин орденине татыктуу болгон.

1941-жылы 19-ноябрда 8-гвардиялык аткычтар дивизиясынын даңктуу командири, Советтер Союзунун Баатыры генерал Панфилов баатырларча курман болгон.

Малик АККӨРПӨЕВ,
Ысык-Көл району,
Чоң-Сары-Ой айылы

Ал кайрымдуу, мээримдүү, калыс инсан эле

Алып айтсак, Баткен дубанындагы Кара-Жантак кыштагынан Улуу Ата Мекендик согушка 16 азамат катышкан. Алардын ысымдарын зор урмат-сый менен эскеребиз. Алар: Актөрөев Камил, Аллабердиев Эргеш, Гүлүшов Гапар, Орунбаев Тиллебалды, Исаков Аскар, Кадыров Акбар, Назаров Жамбыл, Тойкулов Сапар, Калыков Мустан жана башка аталар. Алардын бардыгы мурда Өзбекстанга карагандыктан Фергана областынын Хамракул Турсунулов атындагы алдыңкы колхозунун пахтазарларында, мал чарбачылыгында, багбанчылык тармагында ак дилден эмгектенишип мамлекеттин гүлдөп өсүшүнө салмактуу салымын кошуп келишкен. Салим Аблабердиев аксакал өлкөдөгү эң жогорку сыйлык Ленин орденин алууга татыктуу болгон. Дагы бир топтору акчалай жана орден-медалдарга татышып өздөрүнүн эмгекчилдигин, биримдигин, тазалыгын тастыкташкан.

Бүгүн окурмандарга ушул четки, чек аралаш айылга Пүлгөн кыштагынан өткөн кылымдын башталышында көчүп түшүшкөн, өзүм бир нече ирет баарлашып калган, ички дүйнөсү кенен, ар ким менен тил табыша билген, кайрымдуу, мээримдүү, иштемчил калыс инсан, маркум Гапар ава Гүлүшов тууралуу баян этсем дейм. Фергана өрөөнүнүн тоо этегинен орун алган, жери

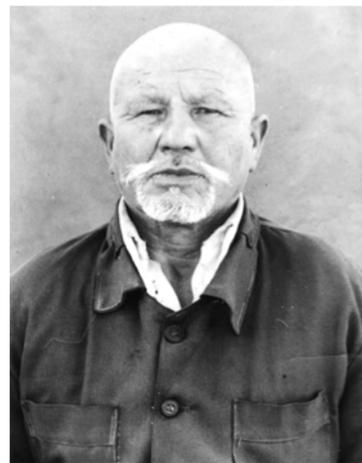
Кадамжай районунда убактынын өтүшү менен согуштун катышуучулары калган жок. Бирок, ооруктагы эмгек баатырлары, согушка катышкан ардагерлердин бала-бакырасы, небере-чөбүрөлөрү, урпактары бар. Биз согуштун кесепетин, жеңиштин маани-маңызын унутпай жаш муундарга жеткиришибиз зарыл деп ойлойм.

кенен Кара Жантак кыштагында оорчулукта турмуш кечирген Гапар жаштайынан боорукер, адамды бир көрүшүнөн түшүнө билген элеттик жигит болгон. Бир тууган акеси Тургун, эжеси Ашир менен совет бийлиги орной баштаган катаал жылдарда чыдамкайлык жана ынтымак менен күн кечиришип жан багышкан. Адамдарга жардам берүүнү, адал эмгек кылып оокат табууну максат кылган Г. Гүлүшов кенедейинен дыйканчылыкка, багбанчылыкка берилип, чөл тараптан көптөгөн өзбек, тажик досторун арттырган экен.

Батышта Улуу Ата мекендик согуш башталып кан күйгөн мезгилде ал чарбада кандай жумуш болсо кол кабыш кылып, улуулар менен бирге астейдил иштеп жан сактоого жетишкен. 1943-жылы жашын жогорулатып алып фронтко Горчаков темир жол бекетинен аттанган. Бою кичинекей, бекене, арык жигит намыстанып аскердик курал-жарактарды туура колдонуп, фашисттик душмандардан коргоно билүүнү сабактарда талбай

үйрөнөт. Мында анын жаштайынан атасынын таасири менен Кара-Бий, Аңкур-Сай аймактарындагы тоолордо жапайы айбанаттарга аңчылык кылып жүргөнү демөөр болот. Жаштайынан шамдагай, эр жүрөк, чуркай да, жашына да билген Гапар Гүлүшов Украин, Беларусь фронтторунда мото-аткычтар бөлүктөрүндө каармандык менен согушат. Өзүнөн бир топ улуу жоокерлердин алкоосуна, кадырлоосуна ээ болот. Оболу курал-жарактардын таркатыгынан беш атар менен далай душманды талкалоого жетишет. Командирлердин алкышын алат. Орусчаны аракеттенип жакшылап үйрөнөт. Германиянын борбору Берлиндин рейхстагына жеңиш туусунун желбирешине салымын кошот.

Экинчи дүйнөлүк согуш муну менен эле токтобой ал башка жоокерлер менен биргеликте Япониядагы кармаштарга да катышат. 1946-жылы киндик каны тамган кыштагына кайтат. Эми ал сугатчылык кесипти аркалап чарбанын пахтазарларына, эгин-

тегинине, өрүктарларына суу жеткирет. Замандашы Газбүбүгө үйлөнүп ал ээрчитип келген балдарды да колунан келишинче багып, жакшы тарбиялайт. Бала-бакырасы, небере-чөбүрөсү көбөйүп үйү бактылуу ызы-чууга толот. Кыштакка акырындап мектеп, бакча, оорукана курдурушат.

Гапар аванын сүрөтү Фергана райондук партия комитетинин алдындагы Ардак тактага илингенин, аны менен жолугушууга, майрамдарын чогуу белгилөөгө достору, жаштар шаңдуу катышканын жердештери айтып жүрүшөт. Жыл сайын аны Жеңиш майрамы менен куттуктоону унутушчу эмес. Райондун борбору Вуадиль кыштагында илгертеден миң жылдарды карыткан саябандуу, касиеттүү

чынар терек бар. Анын айлана-тегерегин өзбек туугандар иретке келтиришип, эс алуу жайларын, чайканаларды курушкан. Бул жерде Гапар Гүлүшов далай агайындары менен баарлашып, чайлашып бактылуу мезгилин өткөргөн. Деги эле аны эскеришкен уулу Исраил, келини Шари-па, кызы Умсунай, мугалимдер жалаң үлгү аларлык асыл сапаттарын канагаттануу менен белгилешти. Колхоздогу албан иштери, айылдагы той-тополорду, мааракелерди көп чыгым, ысырапкерчилик кылбай мазмундуу башкарышы, касапчылык кылып малды туура, адал сое билиши азыркы замандаштарга да сабак болчудай. Умсунай атасынын жана бир туугандарынын турмушта кыйналышкан жаштарга, аялзатына, оорукчандар менен жетим-жесирлерге колдон келишинче жардам берип келгенин баса көрсөттү.

Мына эми арадан жылдар өтүп Гапар аванын балдары, неберелери өзүнчө шаар болушуп Кыргызстандын, Россиянын аймагында таза, ак дилден эмгектенишип бактылуу күн кечирип жатышат. Алардын бардыгы Союздун акыркы жылдарында дүйнөдөн кайткан чоң атасынын, таятасынын бүгүнкү жаркын заманды курууга кошкон салымы менен баштарына бийик көтөрө сыймыктаны алышат.

Адылжан ЖАЖАНОВ,
журналист

Армандуу Акжолтой баяны

Бул жалганда адам башынан не деген гана кызык окуялар өтпөйт. Бир курдай кесиптештер менен госторкон үстүнгө отуруп калдык. Курсак тоё түшкөнгө бир кесиптеш эже: “Ай сөөк-сактарыңарды мага бергиле, итине ала кетейин. Мурга ушинтип чогултуп барып, итине оору жукпасын деп бир сыйра кайнатып берчү элем. Азыр кайнатпай эле берип калдым” – деп калды. Анда мен жөн турбай: “Итиңиз аябай бактылуу экен. Эмне деген гана залкар журналисттер менен шилекейлеш болуп жатыптыр. Башынан эле кайнатпай бере бергениңизге эмдигиче итиңиз сүйлөп да калмак экен” – дедим. Жамаат дуу каткырды. Аңгыча арабыздан Чолпон деген кесиптешибиз: “Ой итиң менен куруп кал. Ит бакканган көрө күйөөңдү же балаңды бакпайсыңбы. Мынча болду, мен бир окуяны айтып берейин силерге” – деп каткырып калды. Баарыбыз кызыга түшүп, кулак төшөп калдык.

Алгачкы таанышуу

— Бир жылдары эжем ооруп, шаарга келип дарыланып калды. Дарыгер күнгө көбүрөөк чыкса “Д” витамин болот дегенинен, анын үстүнө үйүбүз Ботаникалык бакчага жакын болгондуктан ал жакка сейилдөөгө чыктык. Бир кезде жыш бадалдардын арасынан алты-жети күчүк баш бага калышып, кайра кире качышты. Арасынан бирөөсү качпай “Бул биздин короо” дегенсип “борс-борс” деп үрүп калды. Бойтоңдогон күчүк көзүмө жаңы баскан баладай көрүнө түшүп, аны ит кылып багып алгым келип кетти. Кармайын десем тикенектүү бадалдын арасына кире качты. Колдорум тытылганына карабай аны эптеп кармап алып, бир кагазга ороп алып үйгө алып келдим. Аны жакшылап самындап жууп, багып алдык. Башынан төмөн карай жети ак темгил бар кара күчүгүбүзгө Акжолтой деген ат койдук. Ал бат эле баарыбызга көнүгүп, балам экөө абдан ынак болуп кетишти. Кайда барса анын аркасынан шалпаңдап ээрчигени ээрчиген.

Кырсык

— Бир күнү балам дүкөнгө нанга кетип эле бир заматта кайра өңгүрөп ыйлап келди. Көрсө, Акжолтой аны ээрчип чоң жолго чыга бергенде аны машине уруп кетиптир. Шашкалактап чуркап чыкса канжалаган ит арткы буттарын сүйрөп жыла албай жатыптыр. Аны картон коробкага сала коюп үйгө алып келдик. Эмне кыларымды билбей эжеме чалып иттин чоо-жайын айттым. Келини экөө өтө суук кабар уккансып, бир заматта үйдөгүлөрүн салып алып машинасы менен уруп жетип келди. Орусташып калган келинибиз: “Мы ответственны за тех, кого приучили. Тогда поехали в ветклинику” деп эле Жукеев-Пудовкин көчөсүндөгү “Ак Илбирс” деген ветеринардык клиникага жөнөп калдык. Кирсек ит, мышыгын кучактап кезек күтүп отургандар жык толо экен. Мындайды көрбөгөн жаным кезек алып отуруп калдым. Итибиз болсо кыйналганынан улам кыңшылап коёт. Чыдабай ветеринарга кирип “Биздин итти машина уруп кетти эле. Кезексиз кабыл ала аласызбы?” десем ал “Андай оор акыбалдагыларды кезексиз кабыл алабыз, алып келгиле”, – деди. Ит эмес оор акыбалдагы адамды оорукана дароо кабыл албаган заманда итке болгон мындай мамиле таң калып, итибизди алып кирип үстөлгө жаткырдык. Дарыгер “Буттары сыныптыр, бирок, азырынча рентгенсиз биз эч нерсе кыла албайбыз. Рентгенге тарттырып келгиле”, – деп кандарын тазалап, айрылган терисин тигип берди. Анан итти рентгенге тарта турган дарекке жиберди.

Операция жана шорпо

— Ал жерге машина менен жетип барсак жекшембиде иштебейт экен. Бирок, эшигинин сыртына телефон номерин жазып коюптур. Чалсак орус жигит алды. Ага жалбарып жатып келүүгө макул кылдык. Ал келип рентгенге тартып, рентген сүрөтүн алып “Ак илбирс” ветеринардык клиникасына кайра бардык. Ветеринардык дарыгер “Бир буту сынып кетиптир, ичине темир салыш керек. Бул операцияны Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин ветеринардык клиникасында жакшы жасайт. Биз жасай албайбыз”, – дебеспи. Жекшемби болуп, кеч кирип бара жаткандыктан шаабайыбыз сууп үйгө кайтты. Эртеси жумушуман суранып алып Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин ветклиникасына бардык. Барсак операция кылчу түрк профессор операция болчу ит, мышыктар көп экенин, алдын ала кезекке туруубуз керектигин айтты. Таң кала кезекке туруп коюп эртеси баягы жерге кайра бардык. Итке кадимки адамга сайгандай эле наркоз беришип операцияга алып кирип кетишти. Кезекте отургандар ал жерге барган кабаанак, ажаан иттер ветеринар хирургдарды көргөндө операция болорун сезгендей калтырап, титиреп, байкуш болуп каларын айтышса оозубуз ачылды. Бир кезде профессор чыгып: “Кириңиздер, операция бүттү. Операция болордо иттер кадимкидей ыйлашат. Итиңер наркоздон жаңы ойгонуп жатат. Акырын алдап, сылап эркелеткиле, сүйлөшкүлө. Бүгүн ал реанимацияда болот, биз аны таң атыкча карайбыз. Тооктун шорпосун алып келип таштап кеткиле, медайымдар берет”, – деди. Кирсек чын эле итибиздин көздөрүнүн алды он талаа болуп жашылданып калыптыр. Аны менен бир аз “сүйлөштүк” дагы, операциясына өзүнчө, реанимациясына өзүнчө акча төлөп сыртка чыктык. Анан жолдошум менен кер-мур айтышып жатып Орто-Сайдан бир тоок сатып алып үйгө кайттык. Тоокту кайнатып кечинде кайра шорпосун ветклиникага алып барып бердим.

Кызыктуу 40 күн

— Эртеси итибизди “ооруканадан” чыгарганы барсак операция жасаган профессор: “Муну эми жакшы болгуча үйдүн ичине баккыла. Сынган бутуна темир койдук, байпак кийгизип койгула. Эки-үч күн тооктун шорпосун берип тургула”, – деди. Өмүрү үйүбүзгө ит багып көрбөгөн жолдошум экөөбүз “Дагы эмнени айтып жиберет болду экен?” – дегендей дароо бири-бирибизди караппыз. Үйгө келгенде итти үйгө киргизе албай далиске жылыткыч сайып, астына калыңдап төшөк салып, күйөөмдүн калың байпактарынан кийгизип, жылуулап жаткырдым. Байланбай, ээн-эркин жүргөнгө көнгөн неме эртеси кыңшылай баштады. Айлам кетип туугандардын баарына чалып ит бага турган жыгач будка сурадым. Эч биринен чыкпаган соң ишемби күнү жолдошум экөөбүз ит базарга барып будка сатып алдык. Эрте жаз болгондуктан, анын үстүнө түрк профессор үйгө баккыла дегенин эске алып будканын астын төшөк менен жылуулап, ит аяктарын тазалап жууп, итти чынжырга байлап койдук. Өзүбүз жебеген тамактарды ага берип, 40 күндөй жаңы төрөгөн келинден бешбөтөр бапестеп бактык. Ит тимеле жылтылдап семирди. 40 күн дегенде Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин ветклиникасына алып барып рентгенге түшүрдүк. Врач “Буту жакшы бүтүптүр коё берсеңер болот. Бир жылдан кийин кайра келесиңер, темирин жарым саатта алып коёбуз”, – деди. Ошентип итибизди айыккыча тууган-туушкандарга, кошуна-колоңдорго, куда-сөөккө чейин узун кеп болупуз. Көрсө, мен бир-эки жума бою телефон чалгандарга: “Итибизди машина уруп кетип, терисин тиктирип ветклиникада жүрөбүз”, “Итибиздин бутун операция кылдыртып жатабыз”, “Итибизге тооктун шорпосун алып баратам”, “Итибизди ветклиникадан чыгарып келе жатабыз. Итибизге будка сатып алып жатабыз”, – дей бериптирмин.

Коштошуу

— Ошентип ошончо азап менен айыктырып алган итибиз жакшы жүрүп эле август айында кайра тамак ичпей, таптакыр эле соолуп жатып калды. Эмне болгонун билбей баягы өз үйүбүздөй болуп калган Жукеев-Пудовкин көчөсүндөгү ветклиникага итибизди кайра алып бардык. Ал жердегилер: “Итиңер чумка болуп калыптыр. Болгон жерге инфекция таратпасы үчүн байлап дарылагыла” деп антибиотик жазып беришти. Дарысын сатып келип үйдөн саялы десек таптакыр эле ийне сайдырбай койду. Айлабыз кетип итти ветклиникага алып бара баштадык. Ар күнү ага капельница куюп, жамбашына антибиотикти сайып жатышты. Үч күндүн ичинде ит жакшынакай болуп бутуна туруп кетти. Ошондон кийин “Аман-соосунда бул итти бир жаңсыл кылбасак болчудай эмес”, – деп ойлоно баштадым. Анан туугандарга, жакын санаалаштарга “Жакшы ит аласыңарбы? Семиз, оорусу жок, жүнү жылтылдаган ит. Короону жакшы кайтарат” деп жарнамаладым. Ошентип айылдагы туугандарыбыздын балдары ырымдап 5 сом таштап, Акжолтойду айылга алып кетишти.

Андан бери бир топ жыл өттү. Ит эмне болгонун билбейбиз. Ошол иттен кийин көңүлүм калганбы, айтор, азыр, ит, мышык багайын деген оюм жок. Азыр ойлосо, ошол эки жылда ити-

бизди эле айта берип жолдошум экөөбүздүн туугандарыбыз дагы биздин ден соолугубузду сурабай эле, итибиздин амандыгын сурап калышкан экен. Бирок, азыркыга чейин тааныштар, туугандар тамаша-чынга аралаштырышып: “Ой баягы операция кылдыртып, ветклиникага тооктун шорпосун ташыткан итиңер аманбы деги?” – деп сурай беришет. Анан эркисизден өзүмчө “Ит, мышык баккандар кантип жатышты болду экен?”

Баары кымбаттаган заманда ит багуу деле асмандаса керек? Акжолтойдун бутундагы темир эмне болду экен?” деп ойлоп коём ичимен” деп иттин икаасын аяктады эже. Ар кимибиз ар түркүн ойго жетелендик.

Мелис СОВЕТ уулу,
“Кыргыз Туусу”

“Бакшы менен Чынгыз хан”: Мистика жана реализм

Болотбек ТАШТАНАЛИЕВ,
“Кыргыз Туусу”

Кийинчерээк бул терминди венесуэлалык Артуро Услар-Петри латын-америкалык жазуучулар тууралуу жазганында колдонгон.

Ошентип, мистикалык реализм кечээ же бүгүн эле пайда боло калган эмес. Анын өзөгү элдик оозеки чыгармачылыкта жатат. Элдик жомоктор “бар экен, жок экен” деп башталып, бактылуу турмуш менен аяктап, ортодо не бир укмуш ойго келгис, түшкө киргис окуялар баяндалат. Жомокторго же ишенериңди же ишенбесиңди билбейсиң. Биз эле эмес, дүйнө элдеринин фольклордук мурасын алып карасак, бүт баары мистикалык болмуштарга сугарылган. Бирок, биз өз адабий тамырыбыздан алыстап кеткен себептүү мистикалык реализм бизге дүйнөлүк адабияттын классикалык үлгүлөрү аркылуу келип жетти.

Акыркы жүз жылдагы улуттук адабиятыбыздын тарыхына көз чаптырсак, мифтик окуялар жазуучуларыбыздын көркөм чыгармаларында арбын эле пайдаланылган. Залкар жазуучубуз Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларында миф кеңири жана бүкүл бойдон колдонулат.

Сөздү алыстан баштап, мистикалык реализм тууралуу кеп кылып жатканыбыз бекеринен эмес. Жазуучу Арслан Койчиевдин “Бакшы менен Чынгыз хан” романы да мистикалык реализмдин духуна сугарылган. Бул адабий көркөм ыкманын артыкчылыгы автордун айтайын деген оюн подтексттер менен каймана айтууга кеңири мүмкүнчүлүктөрдү берип, чыгарманын эстетикалык баалуулугун арттырганында эмеспи. Ушул өңүттөн алганда, А.Койчиев мистикалык реализмдин элементтерин тандап алууда жаңылган эмес жана ал муну менен өзүнүн кара сөз чебери катары жетилип, бышып калганын, текст менен да, образдар менен да кылдат иштеше ала тургандыгын, мифтик реализмге мүнөздүү купуялуулук жана табышмактуулук менен чыныгы реалисттик турмушту табигый айкалыштырып, жуурулуштура ала турганын тастыктай алган.

“Бакшы менен Чынгыз хан” романы жарыша кеткен эки сюжеттик линияга ээ. Биринчи — Чынгыз хандын көзү өткөндөн кийин анын урпактарынын бирин бири тукум курут кыла кырган тарыхый окуяларга негизделген мистикалык сюжет, экинчиси — советтик идеологиянын ичип-чирип бүткөн мезгилин, кулай турган убагы жакындап калганын чагылдырган, өткөн кылымдын соңундагы тарыхый окуяларды баяндаган сюжет. Мына ушул болмуш менен чындык жуурулушуп, жанаша жарышкан кош сюжет логикалык жактан ырааттуу, так жана тыкан куралган да, чыгарманын идеялык-тематикалык өзөгүнө жаңы түс, жаңы өң берген. Романдын биз үчүн жаңылыгы да, табылгасы да, ийгилиги да мына ушунда.

Нары жагы 14-кылым, бери жагы өткөн кылымды баяндап, тарыхы да бар, болмушу да бар, өтмүшү да бар дүйнөнү алаканына сала сүрөттөө менен, адам баласынын бүгүнкүсүнө караганда да, эртеңки турмушу кандай болоор экен деп сереп салган “Бакшы менен Чынгыз ханга” улуттук чен өлчөмдөн, улуттук кызыкчылыктардын деңгээлинен баа бергенибиз кандай болуп калаар экен?! Анан калса Арслан Койчиевдин романы кыргыз тилинде оболу кыргыз окурмандарына арналып жазылган менен, автор “...романдын баш каар-

Мистикалык реализм деп коет, живопись өнөрүндөгү мистикалык реализм тууралуу алгач жолу немец искусство таануучусу Франц Рох жазса, бул адабий термин 1931-жылы француз сынчысы Эдмон Жалу тарабынан сунуш кылынып, ал «Магиялык реализмдин ролу реалдуулуктан кандайдыр бир табышмактуулукту, лирикалуулукту жана жадагалса фантастикалуулуктуу табууда турат, бул элементтер күнүмдүк турмушту жеткиликтүү поэтикалуу, сюрреалисттүү, символикалуу кылып берет» деп жазат.

маны казак, чыңгызиддердин тукумунан. Дагы башка каармандары: моңголдор, өзбектер. Кыргызга орун табылбай калды бул романда” — деп өзү моюнга алгандай, чыгармадагы каармандардын дээрлик баары башка улуттардын өкүлү.

Жер бетинен тилдер гана эмес, бүтүндөй элдер кыйсыпыр жок болуп, атүгүл мамлекеттер да урандыга айлаңып, жок болуу коркунучунда калган ааламдашкан заманда жазуучу Арслан Койчиевдин Чынгыз хандын тарыхына кайрылганы мыйзам ченемдүү нерсе. Тема кынтыксыз тандалып алынган. Себеби, Чынгыз хан жарым дүйнөнү басып алып, ага жалгыз ээлик кылган, күн чыгыштан күн батышка созулган улуу империяны курган инсан. Чыгарманын мына ошол мистикалык сюжетине тең салмак кылынып, жер бетинде болгону 70 жыл жашаган, кезегинде учу-кыйры көз жеткис мейкиндикти ээлеп жаткан эсил кайран СССРдин эси жок идеологиясы таразага коюлганы да автордун табылгасы экени талашсыз.

Анан алардын акыры эмне менен аяктады? Анан бүтүндөй дүйнөнү басып алган Чынгыз хандын урпактарынын тагдыры өтө трагедиялуу аяктаган. Бир атанын тукуму, болгондо даңазалуу хандын урпагы мезгилдин бир сапырыктарында жылкы теппей, жылан чакпай, бири-бирине “өчмөндүү” келип, бирин бири кан кустуруп, бирин бири кырып жоюп отурган. Аларда “биз бир атанын урпактары элек, бири-бирибизге канат-бутак болсок эмне?” деген изги ой жашабайт. Бул кандуу аякталыш чыгарманын мистикалык сюжетинин өзөгүн түзөт.

СССР да тап күрөшү деген ураанга, социалисттик идеологияга жамынып, “адам адамга дос жана бир тууган” коммунисттик улуу гуманисттик идеяларды унуткарып, улуттун каймагы делген далай улуу адамдарды социализмдин жеңиштеринин урматына курмандыкка чалган. Романдагы экинчи бир сюжеттик линия мына ушул кечээги тарыхка арналуу.

Эски жана жаңы тарыхтын кандуу жолу, кандуу барактары эмне менен аяктады?

Натыйжада, Чынгыз хан курган империя да, СССР империясы да жок болду.

Адамзаттын тарыхы — согуштардын, жаңжалдардын, кандуу кагылыштардын тарыхы. Жазуучу Арслан Койчиев муну кесиби тарыхчы катары жакшы билет жана ал андай кандуу кагылыштарды айыптайт. Адамдын каны менен келген жеңиш, адам сөөктөрүнүн үстүнө курулган империя, талкаланган тагдырлардан куралган үй-бүлө, адамдын көз жашы менен келген бакыт эч качан түбөлүктүү болбойт.

Романда Чынгыз хандын укум-тукумуна же бир эле улутка гана тиешелүү эмес, жалпы адамзатына тиешелүү так талаш, таасир талашуу маселеси, анын кыйраткыч күчү өңдүү олуттуу көйгөй козголуп жатат. Жогоруда айтып кеткенибиздей, тилдер гана эмес, бүтүндөй элдер, атүгүл мамлекеттер жер бетинен жок болуу коркунучуна кептелди. Адам баласы бири-бирин кырып-жоюп, гүлдөп турган шаарларды тамтыракайын чыгарып бомбалап жатат. Мунун аягы эч качан жакшылык менен аяктабайт, акыры бир күн жамандык менен бүтөт. Бу дүйнөгө эч ким түркүк болгон эмес. А.Койчиев дүйнөнүн жарымын басып алган Чынгыз хандын урпактарынын тарыхы, трагедиялуу аяктаган тагдыры аркылуу, эсил кайран СССРдин тагдыры аркылуу адамзатына кайрылып: “Качан адам баласы так талашканды, таасир талашканды токтотот. Качанкыга чейин адам баласы бири-бирин кыра берет. Эмне үчүн жаратмандык иштердин эмес, кыйратмандык иштердин доорону жүрөт. Ошол кесепеттерден улам, адам баласы каргышка калганын, акыл-эстүү туруп, маңкуртка айланганын качан түшүнөт?” деген ойду айткысы келгендей. Бул биздин көз караш. Мүмкүн автор өз чыгармасында таптакыр эле башка ойду айткысы келгендир. Андыктан, биз өз көз карашыбызды эч кимге таңуулагыбыз келбейт.

Каргыш демекчи, тарыхый окуяларга негизделген мистикалык сюжеттин мына ошол символикалуу ой, сырлуу идеянын бир учу, жазуучунун Чынгыз хандын образына кайрылганынын дагы бир сыры

— каргыш менен байланышкан. Каргыш — бул философиялык категория эмес. Ал мистикалык түшүнүк, каргыш тууралуу Библияда да, Куранда да айтылат.

Чынгыз хан тууралуу жалпы окурмандарда азбы-көппү маалыматтар болгону менен, анын урпактарынын бири-бирин тукум курут кыла кырганы жөнүндө баарыбыз эле биле бербейт элек. Жазуучу ошол окуяны чыгармада ыктуу пайдаланган да, мистикалык реализмдин тили менен окурманга жеткиликтүү жана түшүнүктүү бере алган.

Чынгыз хандын тукумунун трагедиясы эмнеде? Алар тарыхый эстутумун жоготуп алышкан. Тарыхтын ал болмушу романдын мистикалык сюжети негиз болуу менен, жазуучунун элегинен өтүп синтезделген, ага бүгүнкү күндүн көз карашынан баа берилген. Бирок, анда “Манастагыдай” “жарымы төгүн, жарымы чын” дегендей жарты чындык эмес, бүтүн чындык айтылат.

Мен мурда кайсы бир сын макаламда жазуучу Арслан Койчиевдин чыгармачылыгына жалпы мүнөздөмө берип жатып, аны батыш жана чыгыш окурмандары бирдей кабыл алат деген пикирди айткан элем. Азыр ойлосом, батыш окурманыбы же чыгыш окурманыбы, Арслан Койчиевди түшүнүү үчүн тарыхты билбей, мистикалык реализм тууралуу маалыматы болбой, жазуучуну кабыл алышы кыйынбы, — деп ойлоп калдым.

“Бакшы менен Чынгыз хандын” тили жатыктыгы, автордун сөз байлыгы дароо көзгө урунат. Каармандардын образын ачууда сөз менен иштеше билгени көрүнөт, кээде подтексттеги ойду окурманга жеткиликтүү айтуу үчүн улам кайталап, улам басым жасаган жерлери арбын.

Мында чыгармада аты аталбаган бир каарман бар. Анын өзү жок болсо да, Чынгыз хандын тарыхын билген окурмандын көз алдында ал каармандын элеси кетпей туруп алат. Ал — Бектер, Чынгыз хандын аталаш бир тууганы. Атасынын көзү өткөн соң, Чынгыз хан аны өз колу менен өлтүрүп салган. А.Койчиев Бектерди сөзсүз эстеди, кантип эстебей койсун. Анда эмне үчүн ал эпизодду чыгармага кошкон эмес?! Мен ушул суроого жооп таба алган жокмун. Балким, ошол эпизодду чыгарманын сюжетине ыктуу кошуп, Чынгыз хандын тукуму бири-бирин кырып жаткан жерлерде, Чынгыз хан ошол окуяны эстеп, улам эстеген сайын кирерге жер табылбай калгандай абалда калганын сүрөттөп бергенде, романдын идея-тематикалык линиясы окурманга дагы да жеткиликтүү болор беле дегендей ой жаралат.

Арслан Койчиев “Бакшы менен Чынгыз хан” аттуу роман жазды деген маалыматты окуганда, чыгарманын сюжетин да, идеялык-тематикалык өзөгүн да башкача элестеткем. Жазуучу тарыхка башкача өңүттөн кайрылган экен. Бир караганда, Чынгыз хандын урпактарынын трагедиялуу аякталышы көлөмдүү аңгемеге батчудай эле окуя. Кечээги тарыхтан алынган баян деле бир аңгемеге сыйчудай окуя. Ал эми ошол эки аңгемелик окуяны эпикалык чыгармага айлантуу үчүн, айлантып эле тим болбой, жалпы адамзаттык ой айтуу үчүн канчалык чеберчилик, канчалык талант керек экенин элестете бериңиз.

Мунун өзү А.Койчиев жазуучу катары бышып, баралына келип калганын, андан дүйнөлүк адабияттын шедеврине айланчу чыгарма күтсө болорунан тастыктайт.

**«ИЛБИРС» Ачык Акционердик коому
(«ИЛБИРС» ААК)**

Уюштуруу-укуктук формасы: Акционердик коом
Юридикалык жана почта дареги: 720393, Бишкек ш., Киев көчөсү 77, т.62-22-15, факс +996 (312) 66-05-98.
Ишмердиктин негизги түрү: Трикотаж буюмдарын өндүрүү.
2. Баалуу кагаздардын ээлеринин саны – 1704, эмитенттин кызматкерлери – 160
3. Эмитенттин 2024-жылдын 31-декабрына карата каржылык отчеттуулугу.)

4) Бухгалтердик баланск киргизилген маалыматтар

Катарлардын орду		Отчеттук мезгилдин башында	Отчеттук мезгилдин аягында
	Активдер	630798,1	718509,0
100	1. Жүгүртүүдөгү активдер	49098,0	129604,7
200	2. Жүгүртүүдөн тышкары активдер	580700,1	588904,3
030	3. Узак мөөнөттүү дебитордук карыз	0	0
140+150	4. Кыска мөөнөттүү дебитордук карыз	3241,7	2681,8
299	Активдердин натыйжасы (010+020+030+040)	630798,1	718509,0
	Милдеттенмелер жана капитал		
300	1. Кыска мөөнөттүү милдеттенмелер	15799,2	18356,1
400	2. Узак мөөнөттүү милдеттенмелер	20434,8	106951,9
499	Милдеттенмелердин натыйжасы 060+070	36234,0	125308,0
500	Өздүк капитал	594564,1	593201,0
510	1. Уставдык капитал	22991,0	22991,0
521	2. Кошумча төлөнгөн капитал	5093,8	5093,8
522	3. Активдерди кайра баалоону тууралоо	555633,1	555633,1
530	4. Бөлүштүрүлбөгөн киреше	10807,4	5655,6
540	5. Резервдеги капитал	38,8	3827,5
599	Милдеттенмелердин жана өздүк капиталдын натыйжасы	630798,1	718509,0

5. Кирешелер жана чыгашалар тууралуу отчетко киргизилген маалыматтар

Катарлардын орду		Отчеттук мезгилдин башында	Отчеттук мезгилдин аягында
030	Дуң киреше	1494,0	923,3
060	Башка операциялык ишмердиктен түшкөн кирешелер жана чыгашалар (кирешелер-чыгашалар)	28566,8	34129,2
90	Операциялык чыгымдар	32147,7	37354,5
100	Операциялык ишмердиктен түшкөн киреше/чыгашалар (010+020-030)	-2086,8	-2302,0
150	Операциялык эмес ишмердиктен түшкөн кирешелер жана чыгашалар	15860,9	8586,0
160	Салыктар эсептелгенге чейинки киреше (чыгаша) (040+050)	13774,1	6284,0
170	Киреше салыгы боюнча чыгымдар	1377,4	628,4
180	Күнүмдүк ишмердиктен түшкөн киреше (чыгаша) (160-170)	12396,7	5655,6
190	Киреше салыгын чыгарып салгандан кийинки өзгөчө статьялар		
200	Отчеттук мезгилдин таза кирешеси (чыгашасы) (180+190)	12396,7	5655,6

6. Капиталдагы өзгөрүүлөр жөнүндөгү отчетко киргизилген маалыматтар

Катарлардын орду		Отчеттук мезгилдин башында	Отчеттук мезгилдин аягында
010	2024-жылдын 1-январына карата сальдо	22991,0	22991,0
020	Эсеп саясатындагы өзгөрүүлөр жана негиздүү катарды оңдоо		
030	Кайра эсептелген сальдо		
040	Кирешелер жана чыгашалар тууралуу отчетто таанылбаган таза киреше жана чыгашалар		
080	Отчеттук мезгил ичиндеги таза киреше (чыгашалар)	10807,3	5655,6
090	Дивиденддер		
100	Акциялардын эмиссиясы		
110	Бөлүштүрүүгө тийиш кирешени чектөө	560765,8	564554,4
120	2024-жылдын 31-декабрына карата сальдо	594564,2	593201,0

Башкармалыктын төрагасы
Башкы бухгалтер

ТЕНТИЕВ А.Б.
КЕЛЬДИБАЕВА Г.К.

“Илбирс” ААКнын акционерлеринин жылдык жалпы чогулушунда кабыл алынган чечимдер

Жалпы чогулуштун түрү – жылдык.
Жыйналышты өткөрүүнүн формасы – ачык добуш берүү.
Жыйналыш өткөн жай – Бишкек ш., Киев көчөсү – 77.
Жыйналыш өткөн күн – 2025-жылдын 11-апрели.
Каттоонун башталышы – 14-00.
Жыйналыштын башталышы – 15-00.
Кворум түзүлдү – 83,556%.

Жыйналышта төмөнкүдөй маселелер бекитилди:

- Эсептөө комиссиясынын курамына шайланышты: Абдывасиев Э.А., Асыранбекова Ж.А., Бухарова Р.А., Башкармалыктын төрагасынын “2024-жылдагы каржылык-чарбалык ишмердик тууралуу жана 2025-жылга карата тапшырмалар тууралуу” отчету бекитилди.
- 2024-жыл үчүн жылдык баланс жана чыгашалар бекитилди.
- 2024-жылдагы иштердин натыйжасы боюнча дивиденддер бир акцияга 22 сомдон бекитилди.
- Аудитордук текшерүүнүн корутундусу жана текшерүү комиссиясынын маалыматы бекитилди.
- Тентиев Дж.А. директорлор кеңешинин төрагасы, Керимбаев И.Т., Тентиев Ш. Дж., Мамеева С.Т., Бобулова К. директорлор кеңешинин мүчөсү болуп шайланышты. Кашкаева Б. – Ревизиялык комиссиянын жетекчиси, Исакова Ч., Мамбетисаева Ж. анын мүчөсү болуп шайланды.
- “Илбирс” ААКнын 2025-жылга карата чыгымдары бекитилди.
- Директорлор кеңешинин жана коомдун секретариятынын мүчөлөрү үчүн сый акылары бекитилди.
- “Илбирс” ААКнын уставында өзгөрүүлөр бекитилди.

1. Эсептөө комиссиясына шайланышты:

- Абдывасиев Э.А. – 107290 добуш менен же 100%, Асыранбекова Ж.А. – 107290 добуш же 100%, Бухарова Р.А. – 107290 добуш же 100%.
- Башкармалыктын төрагасынын “2024-жылдагы каржылык-чарбалык ишмердик тууралуу жана 2025-жылга карата тапшырмалар тууралуу” отчету бекитилди – 107290 добуш же 100%.
- 2024-жыл үчүн жылдык баланс жана чыгашалар бөлүштүрүү бекитилди – 107290 добуш же 100%.
- 2024-жылдагы иштердин натыйжасы боюнча дивиденддер бир акцияга 22 сомдон бекитилди – 107290 добуш же 100%.
- Аудитордук текшерүүнүн корутундусу жана текшерүү комиссиясынын маалыматы бекитилди – 107290 добуш же 100%.
- Тентиев Дж. А., Директорлор кеңешинин төрагасы болуп шайланды 107290 добуш же 100%, Керимбаева И.Т., 107290 добуш же 100%, Тентиев Ш. Дж., 107290 добуш же 100%, Мамеева С. Т., 107290 добуш же 100% Бобулова К. 107290 добуш же 100%. Текшерүү комиссиясынын мүчөлөрү шайланды. Кашкаева Б. – жетекчиси 107290 добуш же 100%, Исакова Ч., 107290 добуш же 100%, Мамбетисаева Ж., 107290 добуш же 100%.
- Коомдун 2025-жылга карата чыгашалары бекитилди. 107290 добуш же 100%.
- Коомдун директорлор кеңешинин мүчөлөрүнүн сый акылары бекитилди. 107290 добуш же 100%.
- “Илбирс” ААКнын уставына өзгөрүүлөрдү киргизүү бекитилди. 107290 добуш же 100%.

Текшерүү комиссиясынын маалыматында жана аудитордук текшерүүнүн корутундусунда, бухгалтердик эсеп-кысап Бухгалтердик эсеп тууралуу мыйзамдын 5-беренесине ылайык жүргүзүлгөндүгү белгиленген. Каржылык отчеттуулук бардык маңыздуу жактарынан жеткиликтүү. “Илбирс” ААКнын 2024-жылдын 31-декабрына карата каржылык абалын чагылдырат. Ошондой эле анын ишмердүүлүгүнүн натыйжалары жана жылы ичиндеги акча каражаттарын жүгүртүүсү Каржылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарына төп келет.

“Илбирс” ААКтын жетекчилиги жылдык бухгалтердик отчеттун ишенимдүүлүгүнө, алдамчылыктан же катарлардан улам олуттуу бурмалоолорду камтыбаган, жылдык отчетту түзүү үчүн зарыл болгон ички контролдук тутумуна жооптуу.

“Илбирс” ААКнын дивиденддерди төлөө боюнча маалыматы.

Дивиденддер бир акцияга 22 сом.
Дивиденддерди төлөөнү жарыялоо – 15.05.2025-жыл.
Маалыматтар үчүн тел.: 62-22-85, 62-22-15.
Акционерлерди тизмелөө күнү: 2025-жылдын 11-апрели.

**Открытое Акционерное Общество «ИЛБИРС»
(ОАО «ИЛБИРС»)**

Организационно-правовая форма: Акционерное общество.
Юридический и почтовый адрес: 720393, г.Бишкек, ул.Киевская 77, т.62-22-15, факс +996(312)66-05-98
Основной вид деятельности: Производство трикотажных изделий.
2. Количество владельцев ценных бумаг – 1704 работников эмитента – 160
3. Финансовая отчетность эмитента на 31 декабря 2024 г.

4) Сведения, включаемые в бухгалтерский баланс

Код строк		На начало отчетного периода	На конец отчетного периода
	Активы	630798,1	718509,0
100	1. Оборотные активы	49098,0	129604,7
200	2. Внеоборотные активы	580700,1	588904,3
030	3. Долгосрочная дебиторская задолженность	0	0
140+150	4. Краткосрочная дебиторская задолженность	3241,7	2681,8
299	Итого активы (010+020+030+040)	630798,1	718509,0
	Обязательства и капитал		
300	1. Краткосрочные обязательства	15799,2	18356,1
400	2. Долгосрочные обязательства	20434,8	106951,9
499	Итого обязательства 060+070	36234,0	125308,0
500	Собственный капитал	594564,1	593201,0
510	1. Уставный капитал	22991,0	22991,0
521	2. Дополнительный оплаченный капитал	5093,8	5093,8
522	3. Корректировка по переоценки активов	555633,1	555633,1
530	4. Нераспределенная прибыль	10807,4	5655,6
540	5. Резервный капитал	38,8	3827,5
599	Итого обязательства и собственный капитал	630798,1	718509,0

5. Сведения, включаемые в отчет о прибылях и убытках

Код строк		На начало отчетного периода	На конец отчетного периода
030	Валовая прибыль	1494,0	923,3
060	Доходы и расходы от прочей операционной деятельности (доходы – расходы)	28566,8	34129,2
90	Операционные расходы	32147,7	37354,5
100	Прибыль/убыток от операционной деятельности (010+020-030)	-2086,8	-2302,0
150	Доходы и расходы от неоперационной деятельности	15860,9	8586,0
160	Прибыль (убыток) до вычета налогов (040+050)	13774,1	6284,0
170	Расходы по налогу на прибыль	1377,4	628,4
180	Прибыль (убыток) от обычной деятельности (160-170)	12396,7	5655,6
190	Чрезвычайные статьи за минусом налога на прибыль		
200	Чистая прибыль (убыток) отчетного периода (180+190)	12396,7	5655,6

6. Сведения, включаемые в отчет об изменениях в капитале

Код строк		На начало отчетного периода	На конец отчетного периода
010	Сальдо на 1 января 2024 г	22991,0	22991,0
020	Изменения в учетной политике и исправление существенных ошибок		
030	Пересчитанное сальдо		
040	Чистая прибыль или убытки, не признанные в отчете о прибылях и убытках		
080	Чистая прибыль (убытки) за отчетный период	10807,3	5655,6
090	Дивиденды		
100	Эмиссия акций		
110	Ограничение прибыли к распределению	560765,8	564554,4
120	Сальдо на 31 декабря 2024 г.	594564,2	593201,0

Председатель Правления
Главный бухгалтер

ТЕНТИЕВ А.Б.
КЕЛЬДИБАЕВА Г.К.

Решения, принятые годовым общим собранием акционеров ОАО «Илбирс»

Вид общего собрания – годовое
Форма проведения собрания – очное голосование
Место проведения собрания – г.Бишкек, Ул.Киевская 77
Дата проведения собрания – 11.04.2025 года.
Начало регистрации – 14:00
Начало собрания – 15:00
Кворум составил – 83,556%

На собрании были утверждены следующие вопросы:

- В состав счетной комиссии избраны: Абдывасиев Э.А., Асыранбекова Ж.А., Бухарова Р.А.
- Утвержден отчет Председателя Правления «О финансово-хозяйственной деятельности за 2024г. и задачи 2025 г.»
- Утвержден годовой баланс и убытки за 2024 г.
- Утверждены дивиденды по итогам работы 2024 г – 22 сом на 1 акцию.
- Утверждены заключение аудиторской проверки и справка ревизионной комиссии
- Избраны в совет директоров Тентиев Дж.А. – председатель совета директоров, Керимбаева И.Т., Тентиев Ш. Дж., Мамеева С.Т., Бобулова К. Избраны в ревизионную комиссию: Кашкаева Б. – председатель, Исакова Ч., Мамбетисаева Ж.
- Утверждены сметы расходов ОАО «Илбирс» на 2025г.
- Утверждены вознаграждения членов совета директоров и секретаря общества.
- Утверждены изменения в устав ОАО «Илбирс».

1. Избрана счетная комиссия

- Абдывасиев Э.А. – 107290 голосами или 100%
 - Асыранбекова Ж.А. – 107290 голосами или 100%
 - Бухарова Р.А. – 107290 голосами или 100%
 - Утвержден отчет Председателя Правления «О финансово-хозяйственной деятельности» за 2024 и задачи 2025г. – 107290 голосами или 100%
 - Утвержден годовой баланс и убытки за 2024г. – 107290 голосами или 100%
 - Утверждены дивиденды по итогам работы 2024г – 22сом на 1 акцию – 107290 голосами или 100%
 - Утверждены заключение аудиторской проверки и справка ревизионной комиссии – 107290 голосами или 100%
 - Избраны в совет директоров Тентиев Дж.А.-председатель 107290 голосами или 100% Керимбаева И.Т. – 107290 голосами или 100% Тентиев Ш.Дж. – 107290 голосами или 100% Мамеева С.Т. – 107290 голосами или 100% Бобулова К. – 107290 голосами или 100%
 - Избраны в ревизионную комиссию: Кашкаева Б. – председатель, 107290 голосами или 100% Исакова Ч. – 107290 голосами или 100% Мамбетисаева Ж. – 107290 голосами или 100%
 - Утверждена смета расходов на 2025 г – 107290 голосами или 100%.
 - Утверждены вознаграждения членов совета директоров и секретаря общества – 107290 голосами или 100%
 - Утверждены изменения в устав ОАО «Илбирс» 107290 голосами или 100%
- В справке ревизионной комиссии и заключении аудиторской проверки было отмечено, что бух.учет ведется в соответствии со ст.5 Закона о бухгалтерском учете. Финансовая отчетность достоверна во всех существенных аспектах. Отражает финансовое положение ОАО «Илбирс» по состоянию на 31.12.2024г.
- А также результаты его деятельности и движение денежных средств за год в соответствии с международными стандартами финансовой отчетности.
- Руководство ОАО «Илбирс» несет ответственность за составление достоверности годового бухгалтерского отчета, за систему внутреннего контроля, необходимую для составления годового отчета, не содержащей существенных искажений вследствие недобросовестных действий или ошибок.
- Информация о выплате дивидендов ОАО «Илбирс».**
Дивиденды на 1 акцию 22 сом.
Выдача дивидендов с 15.05.2025 г
Справки по телефонам: 62-22-85, 62-22-15.
День списка акционеров: 11.04.2025 г.

**«ЭкоИсламикБанк»
жабык акционердик коому**

тарабынан 2024-жыл үчүн дивиденддерди төлөө жөнүндө
ЖАРЫЯ

Ушул менен «ЭкоИсламикБанк» жабык акционердик коому, Кыргыз Республикасынын «Акционердик коомдор жөнүндө» Мыйзамынын 31-беренесинин 2-пунктуна ылайык, «ЭкоИсламикБанк» ЖАКтын акционерлеринин жылдык жалпы чогулушунда кабыл алынган 2024-жыл үчүн дивиденддерди төлөө жөнүндө чечимди «ЭкоИсламикБанк» ЖАКтын акционерлерине маалымдайт.

Акционерлердин жалпы чогулушунун түрү – жылдык.

Акционерлердин жалпы чогулушун өткөрүү формасы – ачык добуш берүү.

Акционерлердин жалпы чогулушун өткөрүү датасы – 2025-жылдын 31-марты.

Акционерлердин жалпы чогулушун өткөрүү орду – «ЭкоИсламикБанк» ЖАКтын имараты, дарегі: Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары, Байтик баатыр көчөсү, 59/1.

Акционерлердин жалпы чогулушунун кворуму – 99,6203 %.

Күн тартибиндеги №5 маселе: «2024-жыл үчүн «ЭкоИсламикБанк» ЖАКтын пайдасын бөлүштүрүү жана 2024-жыл үчүн дивиденддерди төлөөнүн өлчөмүн, тартибин жана формасын бекитүү жөнүндө».

ТОКТОМ КЫЛЫШТЫ:

1. «ЭкоИсламикБанк» ЖАКтын 2024-жыл үчүн алынган пайдасы – 86 075 047,52 сомду төмөнкүдөй бөлүштүрүлсүн: 86 075 047,52 сом Банктын акционерлерине дивиденддерди төлөөгө багытталсын.

2. Бир жөнөкөй энчилүү акцияга дивидендин өлчөмү (Банктын капиталы 921 582 000,00 сом, 921 582 акция болгон эсеп менен) – 93,3992 сом деп бекитилсин.

3. Дивиденддерди төлөөнүн төмөнкү формасы бекитилсин – акционерлердин жазуу жүзүндөгү макулдугу менен жалпы номиналдык наркы 86 075 000,00 сом же номиналдык наркы 1000 сом болгон 86 075 акция түрүндө, аларга таандык акцияларга пропорционалдуу, ал эми дивиденддерден калган 1000 сомдон (акциянын номиналдык наркы) аз суммалар аларга таандык акцияларга пропорционалдуу акчалай төлөнсүн.

4. Дивиденддерди төлөөнүн төмөнкү тартиби бекитилсин – ушул чечимдин 3-пунктуна ылайык 2024-жыл үчүн 86 075 000,00 сом суммасындагы дивиденддер Банктын жүгүртүүдөгү акцияларынын санын көбөйтүү жолу менен Банктын капиталын көбөйтүүгө (капиталдаштырууга) багытталсын, ал эми 47,52 сом акчалай төлөнсүн.

5. Дивиденддерди жарыялоо күнү – 2025-жылдын 31-марты деп белгиленсин.

6. Дивиденддерди алууга укуктуу акционерлердин тизмесин түзүү күнү – 2025-жылдын 1-марты деп белгиленсин.

7. Дивиденддерди мүлк (акциялар) түрүндө алуудан баш тарткан адамдар үчүн дивиденддерди акчалай төлөө күнү – 2025-жылдын 1-майы деп белгиленсин. Банктын акциялары түрүндөгү дивиденддерди төлөө күнү – акционер Банктан тиешелүү жазуу жүзүндөгү билдирүүнү алган датасынан тартып.

8. Дивиденддерди төлөө орду Банктын жайгашкан жери боюнча аныкталсын – Бишкек шаары, Геологиялык чолок көчөсү, 17.

Акционерлердин жалпы чогулушунун дивиденддерди төлөө жөнүндө чечими жалпыга маалымдоо каражаттарында жарыялансын.

**«ЭкоИсламикБанк» ЖАК
Башкармасынын төрагасы**

Р. М. МУСАЕВ

C/O 199

ОБЪЯВЛЕНИЕ

о выплате дивидендов за 2024 год

**Закрытым акционерным обществом
«ЭкоИсламикБанк»**

Настоящим ЗАО «ЭкоИсламикБанк» в соответствии с п.2 ст.31 Закона КР «Об акционерных обществах» доводит до сведения акционеров ЗАО «ЭкоИсламикБанк» решение о выплате дивидендов за 2024 год, принятое годовым общим собранием акционеров ЗАО «ЭкоИсламикБанк».

Вид общего собрания акционеров – годовое.

Форма проведения общего собрания акционеров – очное голосование.

Дата проведения общего собрания акционеров – 31 марта 2025 года.

Место проведения общего собрания акционеров – здание ЗАО «ЭкоИсламикБанк» по адресу: Кыргызская Республика, г. Бишкек, ул. Байтик Баатыра, 59/1.

Кворум общего собрания акционеров – 99,6203%.

Вопрос повестки дня №5. «О распределении прибыли ЗАО «ЭкоИсламикБанк» за 2024 год и утверждении размера, порядка и формы выплаты дивидендов за 2024 год».

ПОСТАНОВИЛИ:

1. Полученную прибыль ЗАО «ЭкоИсламикБанк» за 2024 год - 86 075 047,52 сом распределить следующим образом – 86 075 047,52 сом направить на выплату дивидендов акционерам Банка.

2. Утвердить размер дивиденда на одну простую именную акцию (из расчета капитала Банка 921 582 000,00 сом, 921 582 акций) – 93,3992 сом.

3. Утвердить следующую форму выплаты дивидендов – в виде акций Банка общей номинальной стоимостью 86 075 000,00 сом или 86 075 акций номинальной стоимостью 1000 сом с письменного согласия акционеров пропорционально имеющимся у них акциям, а остатки сумм от дивидендов меньше 1000 сом (номинальная стоимость акции) выплатить денежными средствами пропорционально имеющимся у них акциям.

4. Утвердить следующий порядок выплаты дивидендов - дивиденды за 2024 год в сумме 86 075 000,00 сом в соответствии с пунктом 3. настоящего решения направить на увеличение капитала Банка (капитализировать) путем увеличения количества обращаемых акций Банка, а 47,52 сом выплатить денежными средствами.

5. Определить день объявления дивидендов – 31 марта 2025 года.

6. Определить день списка акционеров, имеющих право на получение дивидендов – 01 марта 2025 года.

7. Определить день выплаты дивидендов денежными средствами – 01 мая 2025 года для лиц отказавшихся от получения дивидендов имуществом (акциями). День выплаты дивидендов в виде акций Банка – с даты получения акционером соответствующего письменного уведомления Банка.

8. Определить место выплаты дивидендов – по месту нахождения Банка – г.Бишкек, пер. Геологический 17.

Решение общего собрания акционеров о выплате дивидендов опубликовать в средствах массовой информации.

Председатель Правления

ЗАО «ЭкоИсламикБанк»

Р. М. МУСАЕВ

Жараксыз деп табылсын

Чоң-Алай районунун, Чак айылынын тургуну **Мажитов Камбарали Айдарбековичке** таандык код ОКПО 29517103, ИНН 21609198300209 сандуу жеке ишкердикке берилген каттоо күбөлүгү жоголгондугуна байланыштуу жараксыз деп табылсын.
повтор

Считать недействительным

Утерьянное свидетельство на право пользования земельной долей на 6,54 га серии КС № 31 от 31.01.1995 года по адресу: Иссык-Кульская область, Жети-Огузский р-н на имя **Исаева Догдурбая** считать недействительным.
П-137

Считать недействительным

Утерьянный диплом ГБ № 10373, рег № 1108 от 31.07.2000 года выданный Кыргызским Государственным Национальным Университетом по направлению "География" бакалавр на имя **Джумабаевой Майрам Мамытовны** считать недействительным.

Утерьянное удостоверение адвоката № 2853 на имя **Рахманкул Нуркыз** считать недействительным.
П-135

Считать недействительным

ОсОО "Ибосс" ИНН 01905202310042 утерьянные бланки-разрешения Россия Зхстр. №9333668 от 07.10.24г. и Россия Зхстр. №9333702 от 09.10.24 г считать недействительными.

ОсОО "СИМ ТРАНС" ИНН 02108202310123 утерьянные бланки-разрешения Казахстан Зхстр 431247 от 17.10.24, Казахстан Зхстр 366861 от 25.07.24, Казахстан Зхстр 366862 от 25.07.24, Латвия Зхстр 713765 от 17.10.24, Латвия Зхстр 713333 от 25.07.24, Латвия Зхстр 713332 от 25.04.24 считать недействительными.
Кв

Считать недействительным

Утерьянное свидетельство о праве частной собственности на земельный участок на 6 га 60 сот. № 0126627 от 10.01.2023 года по адресу: Чуйская область, Московский район, с.Кыз-Моло на имя **Бутумбаева Алика Омурбековича** считать недействительным.
П

Считать недействительным

Утерьянный государственный акт о праве частной собственности на земельный участок серии №190650, идент. код 7-01-14-0013-0784 и 7-01-14-0013-0786 по адресу: Чуйская область, Аламундунский район, Байтикский а/о., от имени Государственное предприятие Кыргызгосплемзавод считать недействительным.
МБанк

Считать недействительным

Утерьянный государственный акт о праве частной собственности на земельный участок серии Ч № 1238608 от 17.01.2024 года, идент. код 2-01-17-1001-0969 на имя **Алагушева Субана Кенешовича** с.Теплоключенко, ул. Ничволод № 40, Ак-Суйского района считать недействительным.
ЖТ

Считать недействительным

Утерьянный государственный акт о праве частной собственности на земельный участок серии № 0020099, идент. код 7-08-01-0009-0098 по адресу: Чуйская область, Сокулукский район, г.Шопоков, ул.Заводская д.20 на имя **Бейшеева Марсель Турсунбековича** считать недействительным.

Утерьянное свидетельство о государственной регистрации индивидуального предпринимателя код ОКПО 31229251, ИНН 10101199104446 на имя **Туташбаевой Жаңыл Акматжановны** считать недействительным.
П-133

Считать недействительным

Утерьянный диплом ГТ № 08573, рег. № 346 от 01.07.2000 года выданный Институтом искусство им.Б.Бейшеналиевой (ныне Кыргызский государственный университет культура и искусств им.Б.Бейшеналиевой) на имя **Токтобаева Болотбека Жакыповича** считать недействительным.
П-136

«КЫРГЫЗ ТУУСУ» БАСМА ҮЙҮ

Сиздерге 50 адамга эсептелген конференц-зал сунуштайт

Кошумча маалымат алуучулар жана кызматташкысы келгендер үчүн даректер: Бишкек ш., Т.Абдумомунов көчөсү, 193, тел.: 62-20-51, 62-20-52.

E-mail: tuusu@infotel.kg, kyrgyztuusu@gmail.com

«Кыргыз Туусуна» кош келиңиз!

**«Жарашык – Нарын» ачык акционердик коомунун
АКЦИОНЕРЛЕРИНИН ЭСИНЕ!**

Сиздерди **2025-жылдын 13-май күнү саат 15:00дө** акционердик коомдун жалпы чогулушуна чакырабыз.

КҮН ТАРТИБИ:

1. Эсептөө комиссиясын шайлоо.
2. Акционердик коомдун 2024-жылдык отчетун жана бухгалтердик балансын бекитүү.
3. Текшерүү комиссиясынын отчету.
4. Коомдун директорун шайлоо.
5. Коомдун ревизорун шайлоо.

Дареги: **Бишкек шаары, Манас пр.№40, каб.336**
Чогулушка катышуу тизмеси менен таанышуу **2025-жылы 25-апрелде.**

Суруолор боюнча **0773 17-98-59** телефонуна кайрылсаңыздар болот.

П-134

Жараксыз деп табылсын

Хузин Наиль Галимовичке Ош шаарындагы №16 кесиптик лицей тарабынан 1994-жылы берилген №0904371 сандуу аттестаты (каттоо номери: 3937) жоголгондугуна байланыштуу жараксыз деп табылсын.

ТА

Жараксыз деп табылсын

Ош шаарындагы «Ак-Тилек» кичи району – 30, 24 дарегинде жайгашкан «Сави и Компания» жоопкерчилиги чектелген коомунун (ИНН: 01310202010011) мөөрү жоголгондугуна байланыштуу жараксыз деп табылсын.

ТА

Жараксыз деп табылсын

Закирова Сатиге таандык Ош шаарындагы Алай көчөсүндө жайгашкан жер тилкенин (идент. коду: 5-11-07-0172-0051) 16.10.2014-жылы берилген сериясы: Ч, №1331842 сандуу мамлекеттик актысы жоголгондугуна байланыштуу жараксыз деп табылсын.

ТА

Жараксыз деп табылсын

Мамлекеттик салык кызматынын Ош шаардык башкармалыгы тарабынан жеке ишкер **Атанбаева Рабия Жанибековнага** берилген ИНН:12503196200422 сандуу мамлекеттик каттоо күбөлүгү жоголгондугуна байланыштуу жараксыз деп табылсын.

ТА

Жараксыз деп табылсын

Расулов Тахир Тапвалдиевичке таандык Кара-Суу районундагы Манас айыл өкмөтүнүн Кызыл-Мээнет айылында жайгашкан үлүш жердин (идент. коду: 5-04-11-0016-0052) 19.11.1998-жылы берилген №010135 сандуу күбөлүгү жоголгондугуна байланыштуу жараксыз деп табылсын.

ТА

Считать недействительным

Утерянное свидетельство на право пользования 1,435 га земельной доли серии ИКАС № 1300609 от 01.12.1995 года, идент. код 2-01-07-0001-0586 с. Чельпек, Ак-Суевского района на имя **Орозалиева Турдумакмеда Элиевича** считать недействительным.

ЖТ

Считать недействительным

Утерянное свидетельство на земельную долю с. Барскоон, Жети-Огузского района на имя **Усенолиева Нургазы Жээнбаевича** серии Ч № 476869 от 19.01.2013 года считать недействительным.

ЖТ

АУКЦИОН ЖАРЫЯЛАЙТ

Кочкор районунун Сары-Булак айыл аймагынын айыл өкмөтүнүн кайра бөлүштүрүү фондунун жерлери:

Ак-Кыя айылы боюнча, Түз-Ашуу участкасы – 3,60 га, Кызыл-Саз участкасы – 2,30 га, Кашка-Суу участкасы – 4,4 га, Коргонду-Булак участкасы – 4,57 га, Май-Төр участкасы – 5,08 га, Тилекмат участкасы – 1,30 га, Жайлоо-Булак участкасы – 6,25, Айылдын күн чыгыш участкасы- 1,90 га, Ак-Кыя купка участкасы – 1,10 га, Ак-Кыя үстү участкасы- 3,0 га, Жанчар кептеп участкасы – 1,0 га.

Төлөк айылы боюнча, Көк-Тай участкасы – 18,8 га, Көк-Тай участкасы – 5,8 га, Төө-Куйрук участкасы – 8,9 га, Төө-Куйрук участкасы – 2,5 га, участок Кош-Кашар үстү – 1,7, участок Кош-Кашар асты – 0,4 га, участок Кең-Суу – 0,9 га, участок Кең-Суу-0,3 га. Участок Кең-Суу – 3,4 га, участок Кең-Суу – 2,6 га, участок Кең-Суу – 1,5 га.

Сары-Булак айылы боюнча – Сары-Булак айыл аймагынын айыл өкмөтүнүн балансында турган 1803 контурундагы 0,30 га кафе, вагондордун орду (тамак-аш сатуучу жайлардын орду) аукционго коюлат.

Бардыгы: **81,3 га** жер аянттары аукционго коюлат.

Аукционго катышуу үчүн төмөндөгү документтер талап кылынат:

1. Аукционго катышуу үчүн арыз
2. Паспорттун көчүрмөсү
3. Кепилдик төлөмдүн квитанциясы.

Документтер аукцион болоор күнгө 5 күн калганга чейин кабыл алынат.

Аукцион маалымат каражатына жарыяланган күндөн тартып **30 күндөн** кийин Ак-Кыя айылындагы О.Макишов атындагы Кара-Кужур айылдык маданият үйүндө өткөрүлөт, Төлөк айылындагы Кең-Суу айылдык маданият үйүндө өткөрүлөт, Сары-Булак айылындагы айыл өкмөттүн кеңсесинде өткөрүлөт.

Кошумча маалымат алуу үчүн төмөндөгү телефон номерине кайрылыңыздар: **0707 10-89-06.**

**Сары-Булак айыл өкмөтү
С/О 200**

Исаков Мараттын атына Госстрой тарабынан берилген төмөнкү сертификаттар:

- специалиста по инжиниринговым службам – С N 02483
- специалист по строительно -монтажным работам С N0234
- специалист по строительно-монтажным С N023483 работам (гидротехническое строительство) С N023484 жоголуп кеткендигине байланыштуу жараксыз деп табылсын.

МБанк

Считать недействительным

Утерянный государственный акт о праве частной собственности на земельный участок серии Ч № 601040, идент. код 7-05-10-1001-0167 по адресу: Чуйская область, Кеминский р-н, с.Кайыңды, ул.Төлөнбаева № 20 на имя **Сыдыковой Кундуз Анварбековны** считать недействительным.

Утерянный государственный акт о праве частной собственности на земельный участок серии № 216463 от 17.09.2009 года, идент. код 8-04-04-0004-0277 по адресу: Баткенская область, г. Кызыл-Кия, ул. Токтогула – 77 считать недействительным.

МБанк

Считать недействительным

Утерянный государственный акт о праве частной собственности на земельный участок серии № 350257 от 21.12.2011 года, идент. код 4-05-10-1002-0147 по адресу: Нарынская область, Нарынский район, с.Ак-Кудук, ул. Оморов к., №22 (ныне Бакай уулу Рахимбек 21) на имя **Муканбетовой Шайыр** считать недействительным.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Карасуйский филиал **ОАО «Айыл Банк»** объявляет о реализации списанных основных средств (ОС), и малоценных бытстроизнашивающихся предметов (МБП), не пригодных для дальнейшего использования в Банке на общую сумму **128 426,50 (Сто двадцать восемь тысяч четыреста двадцать шесть) сомом 50 тыйын.**

Прием и регистрация заявок по реализации товаров производится в Карасуйский филиал ОАО «Айыл Банк» по адресу: **г.Карасуу, ул. Ленина уч. МЭЗ.**

Окончательный срок подачи заявок **до 10:00 часов 21.04.2025 года.**

Дата вскрытия заявок **22 апреля 2025 года**, время вскрытия **14:00 часов**, место вскрытия Карасуйский филиал ОАО «Айыл Банк».

В заявках необходимо указать: Ф.И.О. покупателя, предлагаемую цену, контактный телефон.

Победителями будут признаны претенденты, предложившие наибольшую цену, а при равности предложений, победителями будут признаны претенденты, подавшие заявки ранее. Расходы связанные с вывозом ОС и МБП несет покупатель.

Вопросы по тел.: **(03232) 5-22-77, (0553) 48 38 38 Гульжамал**

ТА

Жараксыз деп табылсын

Миңбаев Абдилажан Турдуевичке таандык Ноокат районундагы Т.Зулпиев атындагы айыл өкмөтүнө караштуу Чүчүк айылында жайгашкан үйдүн (идент. коду: 5-05-09-1009-0171) 29.07.2015-жылы берилген сериясы Ч, №463721 сандуу мамлекеттик актысы жана техникалык паспорту жоголуп кеткендигине байланыштуу жараксыз деп табылсын.

ТА

Кыйыр кызыктары

“Адам жууй турган” машина чыкты

Япон инженерлери адамды 15 мүнөттө жуутуп, сергитип коё турган “адам жуугуч” Mirai Ningen Sentakuki машинасын жасап чыгышыптыр.

Бул техниканын бир чоң адам бата турган капсуласы жылчыксыз жабылып, жасалма интеллект менен жабдылган. Капсуладагы жогорку ылдамдыктагы, 3 микрометр диаметрдеги суу чачыратмалары адам денесин кылдаттык менен тазалап чыгат. Ошондой эле капсула ичиндеги датчиктер дененин температурасын, пульсун көзөмөлдөп, жуунтуу адамга жагымдуу болушун шарттайт. А жасалма интеллект болсо адамдын эмоционалдык акыбалын анализдеп, ошого жараша капсуланын ички бетине аны тынчтандыра турган видеолорду чыгарып берет. Аталган техника быйыл Осакодогу Экспо 2025 көргөзмөсүнө коюлуп, 1000 адамга түшүүгө мүмкүнчүлүк түзүлөт. Sanyo Electric компаниясы келечекте бул жабдыкты ар бир адамга жеткиликтүү кылууну пландаштырып жатыптыр.

Ити кайра тирилгендей болуптур

Кытайдын Ханжоу шаарында Сюй аттуу аял 2011-жылы доберман тукумундагы күчүктү сатып алган. 10 жылдан кийин ит ооруп, жетөлө баштаган.

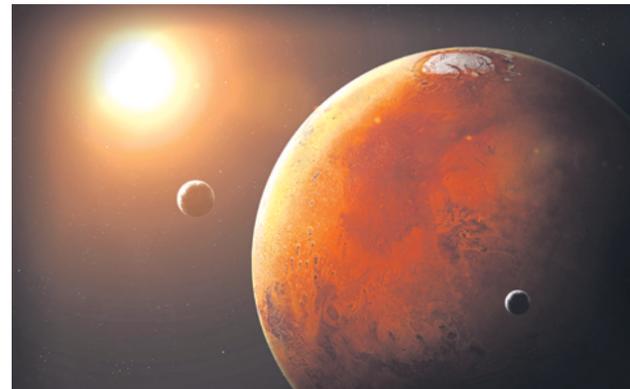
Кожейкеси аны ветеринарларга алып барып дарылатканына болбой 2022-жылы ит өлүп калат. Ити боор эти менен тең болуп калган Сюй Джокерди көмүп салууга дити барбай кыйналат. Анан ал жаныбарларды клондогон Кытай компаниясынын адистерине кайрылат. Адистер иттин ДНКсын алыш үчүн анын ич, кулак терисинин бир бучкагын алып кетишкен. Донордон алынган клеткадан алар эмбрион өстүрүп чыгышып суррогаттык ургаачы итке имплантациялашкан.

Бир жылдан соң Сюй клондоо ийгиликтүү өттү деген кабар алып, 2024-жылы жаңы жаралган күчүктү колунан алат. Кичинекей Джокердин кебетеси, баскан-турганы, кыялы чоң Джокердин дал өзүнүкүндөй болгон. Буга таң калган кожейке ити кайра тирилип келгендей болгонун билдирген.

Илон Маск “илибой” жакка учурат

“SpaceX” компаниясынын жетекчиси Илон Маск Starship – Super Heavy ракеталык системасын 2026-жылдын аягында Марска учураарын кабарлады.

Миллиардлардын билдиришинче, 2019-жылы адамдар планетага түшүрүлүшү мүмкүн. Буга улай ал Starship ракетасынын бортунда учуу маалында Optimus роботу болорун билдирди. Эске салсак, 170 сантиметр келген ал робот Маскка тиешелүү Tesla компаниясы тарабынан 2021-жылы коомчулуктун назарына коюлган.

“Бул андроид өтө кооптуу, таятма тапшырмаларды аткаруу үчүн жасалды”, – деп билдирген анда И.Маск. Эгерде Optimus ракетанын жүргүнчүсү болсо анда ал Тесланын космоско учурулган экинчи продукциясы болуп калат. Себеби, 2018-жылы SpaceX орбитага чыккан Falcon Heavy ракетасынын бортунда Tesla Roadster автомобилдин кошо учурган.

Мелис СОВЕТ уулу, “Кыргыз Туусу”

Жаңы китеп

“Өкүмдар”

“Даанышман Өкүмдарлар дайыма өз аскерлерине гана таянып келген. Алар чоочун аскер менен жеңишке жеткенден көрө өз аскери менен жеңилгенди оң көрүшкөн. Анткени, башканын күчү менен жеткен жеңиш – чыныгы жеңиш эмес...”

Бул сөздөр мындан 5 кылым мурда жашаган саясий ойчул Никколо Макиавеллиге таандык. Анын “Өкүмдар” деген китеби кыргыз тилине которулуп китеп болуп басылып чыкты. Бийликтин жана саясаттын маңызын билгиси келгендер үчүн бул китеп кызыктуу болору анык.

“Кыргыз окурмандары кыргыз классикалык адабияттардан сырткары дүйнө классикаларын да кыргыз тилинде окуш керек. Дүйнө таанымбызды кыргыз тил аркылуу өнүктүргөндө гана улуттук иденттүүлүгүбүз өз нугунда калыптанат. Өзгөчө коомдук, саясий аң-сезимибизди өстүрүү үчүн дүйнөлүк тажрыйбаларга, маалыматтарга, тарыхый булактарга муктажбыз. Буга чейин дүйнөлүк ойчулдардын эмгектерин биздин интеллигенция, айдыңдар башка тилде окуп, бирок, кыргызча талкуулап өсүштү. Эми бул абал муундан муунга кайталана бербей кийинки айдыңдар дүйнөнү өз эне тилинде окуп чоңоюш керек. Ошондо гана эркин ой жүгүрткөн, сынчыл ойломго ээ болгон, эрктүү, эгемен эл болуп түптөлө баштайбыз. Тилекке каршы, биз өз фольклорубуз менен эле чектелип калгандайбыз, албетте, биздин башкага айта турган, аларды үйрөтө турган омоктуу ойлорубуз, үлгүлүү сапаттарыбыз бар экени талашсыз. Бирок башканы таанып-билүүдө, үйрөнүп-окууда ал иш өз эне тилибиз аркылуу жүргөнү жакшы”, – дейт долбоордун жетекчиси Жаныбек Абидетегин. Ал ошондой эле тарыхта эң эле даана изин калтырып, ушул күнгө чейин эң популярдуу китептердин катарында болуп келген бул китеп эми кыргыз тилине которулуп, бизге да кенен жеткиликтүү болуп турган

ны чоң кубаныч экенин кошумчалады.

Бул кичинекей китептин жазылганына бүгүн 500 жылдан ашыптыр. Бирок ушул күнгө чейин «Өкүмдар» дүйнөдө эң көп изделген, эң көп сатылып алынган, интернеттеги издөө программаларында эң көп суралган китептердин бири болуп келет. Демек, бул китептин жазылган заманы эчак өтсө да ичинде сүрөттөлгөн окуялар эскирип кетсе да, андан бери саясий түзүлүштөр, мыйзамдар, институттар такыр башка болсо да, китепте сыпатталган саясаттын табияты дагы деле бүгүнкү окурмандарга тааныш учураса

керек. Бүгүн деле окурман бул сөздөрдүн, ойлордун ичинде өзүнө тааныш кубулуштарды таап чыкса керек.

Макиавелли – чыгаан саясий ойчул болгон. Ал Европа тарыхындагы эки замандын – орто кылым менен жаңы доордун тогошкон жеринде төрөлүп из калтырган, саясий философияга, илимге, дегеле саясат дүйнөсүнө түрткү берген Никколо Макиавелли азыркы Италия пайда боло электеги опурталдуу тары-

хы бар Флоренция шаар-мамлекетинин жараны болгон. Анын орто кылым доорундагы дин менен чиркөөнүн таасири басаңдап, жаңы доордун – Италия ренессансынын – илимге, маданиятка, адабиятка жол ачып турганында жашап өткөнү – сөзсүз, чоң мааниге ээ. Ошол доордун ачылып жаткан эшиктерине кирип келген эң чыгаандардын бири катары Макиавелли да кысымга дуушар болгон.

Н. Макиавеллинин “Өкүмдар” китебин кыргызчалап, аны кыргыз тилдүү окурманга сунуштоонун зарылчылыгы тууралуу ою менен бөлүшкөн саясат таануучу Эмилбек Жороев: “Биринчиден, эң эле жөнөкөй, бирок, зарыл мааниси: кыргыз тилдүү жарандар дүйнөлүк адабияттан, билим менен илимден, философия менен тарых темаларынан, беш кылым бою талкууланып, окулуп келе жаткан эмгектен куру калып келгени чоң өксүк. Колуңздагы китеп ушул кеңемтени бүтөп кетүүгө болгон салым десек туура болот. Эгемендик алгандан бери куруп келаткан, кээде жыгылып, жолдон тайып, бирок, кайра туруп, мамлекеттүүлүктү түптөп, демократиялык бийлик куруп келе жаткан элдин саясат жөнүндө, мамлекет куруу жөнүндө, бийлик жөнүндө сергек болушу, тескелип алынган билими, түшүнүгү болушу – эң маанилүү муктаждык. Анткени күчтүү, өнүккөн мамлекет билимдүү, күчтүү жарандар менен гана курулушу мүмкүн”, – дейт.

Ошондой эле, «Өкүмдарды» окуп чыккан, интеллектуалдык изденүүгө көнгөн кыргыз окурманы дагы да ары кызыктуу, ары пайдалуу бүтүмдөргө жетиши мүмкүн. Бул китепти окуп жатып бул жерде келтирилген ойлордон сырткары дагы башка ойлорго, сындарга, кызыктуу интеллектуалдык сапарларга шыктанып чыгарсыз. Кантсе да, «Өкүмдар» сизге жагымдуу сапар тартууласын, урматтуу окурман!

Анара АРЗЫБАЙ кызы,
“Кыргыз Туусу”

